

ünsiyet 13

İLMİ, KÜLTÜREL, FİKRİ AYLIK DERGİ

ISSN: 3023-7688

NİSAN 2025

"Şüphesiz Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adaletle hükmetmenizi emrediyor. Böylece Allah size ne güzel öğüt veriyor! Doğrusu Allah her şeyi hakkıyla işiten, kemaliyle görendir. (Nisa: 58)



"Allah"ın hadlerini (kanunî cezaları, size) yakın olan ve uzak olan herkese uygulayın. Sakın hiçbir kınayanın kınaması sizi Allah(ın hükmünü uygulama) hususunda alıkoymasın!" (İbn Mâce, Hudûd, 3)

DOSYA

ADALET ve LİYAKAT

■ A. CEMAL ÇİTÇİ ■ CELALEDDİN SİPAHİOĞLU ■ HASAN EKİNCİ
■ İBRAHİM ŞAHİN ■ İRFAN SETENCİ ■ METİN ŞİMŞEK ■ MUSTAFA DOĞU
■ MUSTAFA İBAKORKMAZ ■ NEZİR ERGENÇ ■ VEDAT ÖNAL

içindekiler

İslam düşüncesinde emanet misakı bağlamında adaletin yeri HASAN EKİNCİ	5
İnsana yüklenen emanet adalet midir ? İRFAN TÜFEKÇİ	7
Toplumu ayakta tutan temel dinamikler adalet liyakat CELALEDDİN SİPAHİOĞLU	8
Adaleti ayakta tutanlardan olma MUSTAFA DOĞU	9
Eğer tuz kokarsa! İBRAHİM ŞAHİN	11
Emaneti, adaletin tecelli etmesi gereken güzergahta taşımak METİN ŞİMŞEK	15
Nefsin kuvvelerinin itidalinde adaletin tesisi NEZİR ERGENÇ	17
Modernizmin hastalığı; adaletsizlik ve liyakatsizlik VEDAT ÖNAL	19
Emanet, Ehliyet ve Adalet MUSTAFA İBAKORKMAZ	21
Vicdan Azabı A. CEMAL ÇİFTÇİ	24

Adalet

Adalet kavramı
mahkeme
koridorlarına konu
olmaya mahkûm
olduğu günden beri
insanlık zulmün
en ağırına maruz
kaldı. Zira gerçek
hayatta mevcutlu
bulunmayan adalet
sadece hukuki
yollardan elde edilme
mecburiyetine
indirgenmiş oldu.
Hayatın içinde yaygın
vaziyette olan adalet
hiçbir şekilde hukuki
yollardan aranmak
zorunda kalmaz.

Adalet mülkün temelidir,

İnsan için daraltılmış alan olarak idare altındaki memleketin esaslarına indirgenmiş adalet kavramının, maalesef sadece yargı ile hatırlanır olması insan zihninin evrensel düşünceden uzaklaştırılarak küçültülmesine ve hükmedilmesine hizmet eder hale getirilmiştir.

Cümlelerin bu anlamdaki dehşetli cazibesi o kadar çekici gelmiş ki, insanlar kendilerine ait olmayan bu sözün altına imza atarak şeref kazanmayı dahi düşünebilmişler.

Adalet kavramı mahkeme koridorlarına konu olmaya mahkûm olduğu günden beri insanlık zulmün en ağırına maruz kaldı. Zira gerçek hayatta mevcutlu bulunmayan adalet sadece hukuki yollardan elde edilme mecburiyetine indirgenmiş oldu. Hayatın içinde yaygın vaziyette olan adalet hiçbir şekilde hukuki yollardan aranmak zorunda kalmaz.

Adaletin bu mu dünya diye nara atılmaya başlandığı günden bu tarafa adaletin gerçek sahibi, insanları kendi aralarındaki zulümle baş başa bıraktı. Tabii ki her şeyi yaratan, hükmün sahibi, insanlara zulmün tesirini yaşatması için zalimleri etkin kıldı.

Adaleti hayatın can damarlarında dolaşmayan topluma vaziyet edenlerin insanlara reva gördüğü zulmü dile getirme konusunda dahi cesaretini kaybedenler, zulmedenleri hedef gösterme cesaretini beceremediği için topu taca atarak imtihana zemin olmaktan başka hiçbir etkinliği olmayan dünyayı suçun baş aktörü kılarak rahatlama yolunu seçmiştir.

Günlerin sahibi olan ve o günleri insanların arasında evirip çeviren Rabbül alemin, gerçek adaleti kavrayamamış, hikmetini anlayamamış mümin geçinenleri, istemese dahi çok çalışan kafirlerin boyunduruğu altında terbiye eder ki akıllarını başlarına devşirsinler ve Allah'ın kendilerine vadettiği yeryüzü egemenliği-

ne liyakat gösterebilirler.

Adalet varlığın, varlık hakikati ile anlaşılabilecek bir kavramdır. Yani Allah yarattıklarını hangi varlık hikmeti üzere yaratmışsa, varlığın hayatını o esas üzere sürdürmesi ile adl kavramı hayat bulur.

İnsan hilafet misyonu için yaratılmıştır. Hilafet yeryüzünde tecelli edecek bir görevlendirme olduğu için, yeryüzü ve ona bağlı olarak idrak edilecek bütün mevcudatın hikmetiyle birlikte anlaşılması ve misyonun bu anlayış içinde icra edilmesi gereği ortaya çıkar.

Görevin tecelli etmesi, harici faktörlerin istimal edilmesi anlamına gelir. Bu sebeple harici faktörlerinde yaratılış hikmeti ve hakikati yerli yerince değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.

Özellikle imtihanın ana unsuru insanın yaratılış hikmetini evrensel boyutta değerlendirmeye tabi tuttuğunuzda insanlar arasında muhakeme edilmeye konu olabilecek zuhuratın tecelli etmesi mümkün olmayacak, insanlık adliye diye bir mekanın varlığından bile haberdar olmayacaktır.

İçinde yaşadığımız kavram kargaşası adliye ve saray kelimelerinin izdivacını mümkün kılmıştır. Oysa adaletle göre saray kavramını düşünmek hayal etmek bile mümkün görünmemektedir. Zira hilafet yönetsel araçtır, sorumluluktur, fiziksel üstünlüğün aracı hiçbir zaman olmaya müsait bir kavram değildir.

Adalet anlayışı içinde sadece Alaha kulluk mertebelerinde üstünlük söz konusu ise fiziksel anlamda insanların birbirlerine caka satmaları adaletin zıddıdır, yani zulümdür. Zulümse asla payidar olamaz olsa olsa adaletin tecellisine kadar berhayat olabilir.

Saray neden adaletle bağdaşmaz, her iki anlamda söylemek gerekirse, adalet kelimesiyle yan yana gelmesindeki ilintiden bağımsız olarak

tekil olarak kullandığımızda bile şaşaa ve şatafatı temsil eden bir kelime olması dolayısıyla saray kelimesi algının kendini indirgediği dünyalık anlayışa yenik düşmeye mahkumdur.

Adalet kavramını en temelde mülk kelimesi üzerinden değerlendirmeye tabi tuttuğumuzda insanın yaratılış misyonu ile bağdaşık bir anlama oturtmuş oluruz. Varlığı Allah'ın yaratma hikmeti boyutundan değerlendirmiş oluruz. Böylece Allah'ın katında adl sıfatıyla tecelli ederek yaratılmış mevcudat adl sıfatıyla yönetilerek gerçek makama konmuş olur. İnsana dair dünyalık makamların astlığı ve üstlüğü görece makamında değerlendirilerek insanın hukuku muhafaza edilmiş olur.

Adalet eşitlik midir? Adaletin bu mu dünya?

Kudreti ilahi baştan eşit bir yaratışla insanlığı var etmedi. Kendi yaratması açısından ruhsal anlamda eşitlik söz konusu olmasına rağmen, imtihan hakikati doğrultusunda insan muvacehesinden bakıldığında fiziksel anlamda yaratılışta eşitlik söz konusu değildir. Fakat nitelikler itibarıyla insanların birinde var olan fakat öbüründe olmayan açısından verilen nimetler kıyaslandığında hayatın yüklenilmesi yaşanılması adına eşitliğin mevcut olduğu görülür.

Hayatın içinde insanların sahip olduğu nitelikler farklı olmasına rağmen imtihanın tecellisi adına önlerine konan temel fırsatlarda eşitlik söz konusudur. Hayat hakkının tanınmış olması, hayata dair olaylara yön verme imkanları kullanma açısından genel itibarıyla insanlar eşittir. Şayet imkân kıtlığı ile imtihan alanına gelinmişse bu dünyada olmasa bile imkanları akıllı kullananlara ahirette karşılık vaad edilmiştir. Ayrıca dünya da insanlar arasında pozitif ayrımcılık kavramında olduğu gibi farklılık, merhamet şemsiyesi ile korunma altına alınmıştır.

Başta verilen imkanlar dahilinde bakıldığında gelişime açık imkanlar vasıtasıyla insan, bu imkanları geliştirerek imtihanı kazanma adına kendini geliştirebilir. Bedensel yapısının geliştirilmesi, aklın geliştirilmesi ve bu ikisinin kullanılarak olayların yaşanması adına gelişim göstermek Allah'ın adaleti dahilinde mümkün olan şeylerdir.

Özellikle insanlar kendilerini ge-

liştirememeleri sonucu, ya da önüne konan fırsatları değerlendirememeleri sonucu geride kalmalarını ve başkalarının ileri gitmesini, kıskanmak suretiyle adaletsizliğe bağlamak isterler.

İnsanın çabasının yaratıcı tarafından övgüye layık görülmesi ve çabalamanın sonuca ulaşmada katkı sağlayıcı bir faktör olarak belirlenmiş olması çabalamanın nimete erişme adına adaletin gereklerinden biri olduğunu ortaya koyar.

Hacer annemizin hayatta kalma adına verdiği mücadele örneği Safa Merve arasındaki yürüyüş ve koşunun hac ve umre yapanlara ibadet yapılması ibretimiz bir olaydır. Nasıl olsa bir peygamber olacak İsmail'in hayatta kalması söz konusudur ve de Allah dilerse Hacer'in çabasına bağlı kalmadan da onların imkanlarını yaratmaya muktedirdir. Fakat çabayı kutsallaştırma adına Hacer'in kendisini ortaya koyması gereklidir çünkü Allah'ın adaleti bunu gerektirir.

Genel olarak mistik bir yaklaşımla çalışıp çabalamadan, nasip değilmiş anlayışına sahip olmak adalet kavramının anlaşılmasında problem olduğunu gösterir. Çalıştığı halde sementeden mahrum kalanlar ya çalışmada ya da çalışma prensiplerinde bir noksanlığa sahip olduklarını düşünmelidirler. Zira iyi çabaların karşılığını on katından yedi yüz katına, hatta daha fazlasına eristireceğini beyan eden Rabbimiz dünyalık adına yapılan iyi çalışmalara, çalışmada ya da prensiplerinde bir eksiklik olmadığı takdirde en azından on katını vereceğini işaret etmiştir. Dünya imtihanında Rabbimizin çıktığı kulluk yolunda hilafet makamına liyakatle nişanlandığı insana en azından takdiri budur. Bu da yeryüzü imtihanının adaletidir.

Hatta Rabbül alemin kendi yoluna revan olan ve dünya hayatını ahiretin tarlası olarak gören bu konuda çabalarını rızayı bariyi gerçekleştirmek üzere ortaya koyanlara yardım vadinde bulunarak rahmetin tecellisini gerçekleştirmiştir. Çünkü onun adaleti kendi dinine yardım edenlere yardım etmeyi gerektirir. Onun adaleti budur.

Dünya işlerinde işlerin yürütülmesi konusunda işin ehli olmak da işin adaletidir. İşin ehli olmayanların düşüncede iyi olmaları işin semeresinin alınması konusunda beklenen sonuçlara erişilmemesi neticesini

doğurabilir. Çiftçiliği iyi yapamayacak bir köylü çocuğunun iyi yapabilecek olana tercih edilmesi ne kadar sorgulanmaz bir tavidir. Halbuki hayatın tamamında ehliyet önemlidir.

Ehliyet sadece kamuyu ilgilendiren alanlarda önemsenecek bir konu olmaktan çıkarılmalı hayatın tamamında önemli bir araç olarak görülmelidir. Çünkü olay toplumun bireylerinde önemsendiği takdirde kamuda önemsenmeye daha çok aday olacaktır.

Bugün şikâyet konusu olan liyakatsizlik meselesinde aileden başlayan liyakat kollaması yapılmaması arızası, konunun baskın tarafıdır. Aşırı sevgiciliğin getirdiği kollamacılık liyakati zedeleyen unsurdur. Toplumsal anlamda liyakatsizliğin ortaya çıkmasına sebep olan anlayış da kısmen kendi adamı kavramına indirgenebilecek olan sevgi anlayışıyla yorumlanabilir.

Psikologların insan psikolojisinde bulunan rahatsızlıklar için çocukluğa inme yaklaşımı gibi adaletin toplumda yerini doğru değerlendirme adına varlık hakikati üzerinden yürüyerek adalet tesis etmek mümkün olacaktır. Adaletsizliğin varlığından adalet yaklaşımı gerçekleştirmeye çalışmak yada adaleti anlamaya çalışmak insanı adalet kavramının yanına yöresine yaklaştırmaktan ziyade boşu boşuna oyalanmayı doğurur.

Editör

İslam düşüncesinde emanet misakı bağlamında adaletin yeri

“Yükseltti göğü, kurdu nizamı.”

(Rahman 7)

“Gökler ve yer adl ile durur.”

(Hadis)

Nereden geldik? Neredeyiz? ve Nereye gidiyoruz? gibi doğuştan/ fıtraten gelen) sorular, sadece insanın bu dünyada varlığını anlamlandırmak için değil, aynı zamanda kendisi ve çevresi ile sağlıklı bir ilişki kurabilmesi için de önemlidir.

Nereden geldik?

Arşimet’e atfedilen bir söz vardır, “Bana bir destek noktası verin, Dünya’yı yerinden oynatayım.” Sadece hayatımızı anlamlandırma açısından değil, aynı zamanda sorumluluklarımızı nasıl bir ölçü içinde yerine getireceğimizin tespiti için de böyle *düşünsel bir destek noktasına* ihtiyaç duyarız. *Nereden geldik* sorusuna verilecek doğru bir cevap, neredeyiz sorusuna vereceğimiz cevabı anlamlı kılar.

Bir Müslüman için, nereden geldik, nereye gidiyoruz sorusunun kestirme cevabı :” O’ndan geldik, O’na döneceğiz.” şeklindedir. “Onlar (sabredenler), kendilerine bir musibet geldiği zaman “Biz Allah’a aیتiz ve biz elbette yalnızca O’na döneceğiz” derler.” (Bakara 156)

Nereden geldik sorusu *gaybla* ilgili olduğu için - aklın ulaşacağı alan dışı olması hasebiyle - Kuran’a müracaat edilmelidir. Kuran’a göre, *insan* Allah tarafından iki *misakla* muhatap kılınmıştır. Bunlar *Elest Bezmi*’nde gerçekleşen *Şahitlik Misakı* ve

malik /sahip olmanın yalnızca Allah için kabul edildiği metafizik/ gaybî bir misak olan, emanete dayalı bir *yaratıcı- insan-varlık ilişkisi olan Emanet Misakı*dır.

“Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insanyükledi. Çünkü o çok zalimdir, çok cahildir...” (Ahzâb 72)

Zemahşerî ve Fahreddin er-Razi gibi bazı müfessirler buradaki emanetin “yükümlülük” (teklif) anlamına geldiğini ve birini yükümlü kılmak demek ondan kendi tabiatına aykırı davranmamasını istemek demektir. Yani ayette göklerin, yerin ve dağların kabul etmediği emanet aslında *cahil ve zalim olmasına* rağmen insandan başkasının yüklenemeyeceği bir sorumluluktur. Çünkü insan dışındaki varlık türleri ne amaçla yaratıldılarsa o doğrultuda hareket etmek durumundadırlar, kendi tabiatlarına aykırı davranamazlar. Başka bir deyişle, Allah, emaneti insana vermekle *adaletini* göstermiştir. “Biz kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemeyiz. Katımızda gerçeği konuşan bir kitap vardır; Onlar, haksızlığa uğratılmayacaklardır.” (Müminun 62)

Zulmün karşıtı olan adalet körü körüne bir eşitlik değil, herkese hak ettiğinin verilmesi *istihkakların* (hak ediş, layık olma) gözetilmesi demektir ki, Kuran, Yaratılış Düzeninin adalet ve denge temeline ve *istihkak* ve yetenekler temeline dayandığını açıklar. Bu şekilde insan emanete hakkıyla sahip çıkabildiği

ölçüde -adil olduğu sürece- eksik yönleri olan cehalet ve zalimlikten (karanlıktan) kurtularak kemale erecektir. Bu, Allah’ın insanı yaratma iradesinin/ sürecinin yöntemidir ki, buna aynı zamanda *imtihan süreci* de diyebiliriz. “İnsanlar, hiç imtihana tâbi tutulmadan, sadece “İnan-dık!” demekle bırakılacaklarını mı sandılar?” (Ankebut 2)

Neredeyiz?

“(Allah) şöyle demişti: “Birbirinize düşman olarak hepiniz oradan inin! Artık benden size bir hidayet geldiğinde, kim hidayetime uyarırsa sapmayacak ve sıkıntı çekmeyecektir.” (Taha 123)

Cahilliği sonucu şeytan tarafından kandırılan insan, tövbesi sonucunda *Risalet* yardımına mazhar olmuştur. Artık yeryüzündedir ve kendisine verilen emanet sorumluluğunu *unutmaması* için vahiy paralelinde peygamberlerden yardım alacaktır. Artık vahiy paralelinde emanetin gereğini yaparak *dünyayı imar* edecektir. Toplumsal anlamı ile adalet nübüvvetin hedefidir. Peygamberlerin insanlığı eğitici tebliğlerinin hedefi insanlığı adaleti gerçekleştirme aşamasına iletmektir.

Emanet Misakıyla birlikte yeryüzünde halife olan insan için *emanet*, Allah’ın insanlara verdiği sorumlulukları ve bunların gerekliliklerini ifade eder. İnsan, yeryüzünde Allah’ın halifesidir ve bu bağlamda kendilerine emanet edilen her şeyin koruyucusu ve yöneticisi olarak hareket etmesi beklenir. Bu, bireysel düzeyde kişisel yeteneklerden, toplumsal düzeyde ise adaletin sağlanmasına

İslam adaleti, her türlü ayrımcılığı ve haksızlığı reddederek, her insana eşit ve adil davranmayı teşvik eder ve adalet, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde uygulanır.

kadar geniş bir yelpazeyi kapsar. Kur'an'da bu kavram çeşitli şekillerde işlenmiştir. Yani bütün bunları kullanırken *sahiplik duygusuyla değil de emanet bilinci içinde*, Allah'ın peygamberler aracılığıyla, vahiy yoluyla vazettiği ilkeler doğrultusunda yapması gerekmektedir.

“Rabbimiz yarattığı her şeye layık olduğu yaratılışını verdi ve ona gitmesi gereken yolu gösterdi” (Taha 53)

Bu ayete göre, her mevcudun yaratılıştan gelen bir hakkı ve yeteneklerinden gelen sorumluluğu vardır. Sorumluluk *emaneti* gerektirir, Hak ise *adaletle* muameleyi gerektirir. İnsanı ve kâinatı yaratan Allah mizanı da koymuştur. *Mizan*, maddi ve manevi alanlarda denge, hakkaniyet ve adalet ölçüsü demektir. Emanet ve adalet birlikteliği de işte burada ortaya çıkmaktadır ki, *adalet fiillerimizde emanete yönelik ölçüdür*.

Kuran'da *Adalet*, tekvini adalet ilkesi (yaratılışla ilgili) ve teşrii adalet ilkesi (hükümlerle ilgili) olmak üzere iki alanda ele alınır.

“Resullerimizi apaçık kanıtlarla gönderdik ve onlarla birlikte kitabı ve Mizan'ı indirdik ki insanlar adalet ile davransınlar” (Hadid 25)

“Allah onlara zulmetmez Ne var ki onlar kendi nefislerine zulmedicilerdir” (Tevbe 70)

İslam adaleti, her türlü ayrımcılığı ve haksızlığı reddederek, her insana eşit ve adil davranmayı teşvik eder ve *adalet*, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde uygulanır.

“Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hüküm verdiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder” denir. (Nisa 58) Emanet ehli olmak, emanete ihanet etmemek demektir. Adalet ise, bu emaneti korurken ve kararlar alırken hukuka riayet etmeyi gerektirir.

Bu bağlamda, İslam düşüncesinde adalet ve emanet birbirini destekleyen iki temel ilkedir. Emaneti

korumanın ve adaleti uygulamanın birlikte olması, toplumsal düzenin ve bireysel ahlakın temelini oluşturur. Hz. Peygamber “Münafığın üç belirtisi vardır: Konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde yerine getirmmez, kendisine bir şey emanet edildiğinde hıyanet eder” buyurarak emanete riayet etmeyenleri münafık olarak nitelmiştir.

İçerisinde Şehadet ve Emanet misaklarıyla birlikte kulluk bilinci, ahlak ve adaletin bulunduğu ilahi kaynaklı İslam Düşüncesinin - ki bunun fiili tezahürü olan İslam Medeniyetinin - temeli, her şeyi bir mizan/ ölçü/ denge içinde yaratan Allah'a dayanır. Bu, mümine, dünyada yaptıkları her şeyin hesabının sorulacağı bilinciyle hakkı koruma ve adil olma şuurunu verir. İslam medeniyeti, Batıda olduğu gibi sadece dünyevi bir mutluluğun kaynağı değil aynı zamanda insanın yaratılış gayesinin uygun ortamını hazırlayıcı olarak ahiret mutluluğunu da amaçlar. Diğer bir deyişle insan fitratına en uygun ortamı hazırlar. İslam'ın hedefi, tek dünyalı değil, dünya ve ahiret dengesini korumaktır. Emanet ve Adalet bilinciyle hiç bir harici faktörün etkisi altında kalmadan tüm insanları Allah'ın kulu bilerek hak edene hak ettiği şekilde değer verir, diğer bir deyişle adaletli davranır.

Allah Resul'ü, “Dünya ahiretin tarlasıdır” sözüyle, “Dünyanın Ahiret için olduğunu” vurgulamıştır. Yani, Dünyadaki yapıp etmelerimiz, karşılığını Ahirette bulacaktır ki, asıl olan Ahiret hayatıdır. Diğer bir yönüyle ise, “Ahiret, Dünya içindir.” Yani, Ahirette göreceğimiz karşılığın endişesi bizi Dünyada doğru ve ahlaklı davranmaya sevk eder. Böylelikle hiç kimsenin olmadığı yerde dahi Allah'ın kendisini gördüğünün şuurunda (ihsan) olan Müslüman, yaşadığı ortamda emin/ güvenilir kişi olarak tanınır.

Yunan düşüncesinde Aristo'nun

ilk muharrik olarak tanımladığı tanrı, insanın aklına ve düşüncesine hitap eden bir tanrıdır, insanın kalbi, duyguları, iç seziş ve yönelişleri ile ilgili değildir. Bu sebeple de bu tür bir felsefi anlayışta tanrının adaleti söz konusu değildir. Oysa Allah'ın elçilerinin bize bildirdikleri Allah ise yalnızca akla hitap etmekle kalmaz, insanın vicdanına da hitap eder. İnsan ile Allah arasında sevgi ve merhamet ilişkisi kurulur.

İslam iyi insanı hedefler, buna karşılık Batı iyi vatandaş hedefler. İyi insan emanet bilinciyle varlığının amacının farkında olarak, fiilleriyle de adaleti gözeterek dünya ve ahiret dengesini hedeflerken, Batının “vatandaş”, seküler bir dünya algısıyla dünyevi mutluluğunu sağlayacağını düşündüğü kanunlara uyum sağlar. Batıda ahlaktan koparılmış, vicdanın olmadığı soğuk bir kanunlar bütünü vardır. Dolayısıyla orada, ahlaki anlamda komşu hakkı yoktur, anne ve baba hakkı yoktur, yaşlı hakkı yoktur, öğretmen hakkı yoktur, vb. Haklar ancak kanunlarla belirlenmiştir. En önemlisi, seküler vatandaşın tanrısı rolünü “devlet “üstlendiği için *Yaratıcının* da hakkı yoktur. Oysa bir Müslüman için bağışlanmayacak en büyük günah *şirk* tir. Şirk, yaratıcının üzerimizdeki hakkını inkâr etmektir, nankörlüktür. *“Allah kendisine şirk koşulmasını kesinlikle affetmez. Bunun dışındaki günahları dilediği kimseler için affeder. Allah'a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur.”* (Nisâ 48)

Nereye gidiyoruz?

Bir başlangıcı olan her mevcut gibi insan da sonludur. Fakat ölüm yok oluş değil, farklı bir varlık mekânına geçiştir. Burada insana, emanetten ve emanete karşı nasıl bir tutumda olduğundan (adaletten) sorulacaktır.

“Kıyamet gününde Adalet terazilerini kurarız kimseye en küçük zulüm edilmez hardal tanesi ağırlığına olsa da karşılığını veririz hesap görücü olarak yeteriz biz” (Enbiya 17)

İnsana yüklenen emanet adalet midir ?

“Adl” kökünden gelen “adalet” kavramı sözlükte; insaflı ve doğru olmak, doğru davranmak, zulmetmemek, eşit olmak, eşit tutmak, her şeye hakkını vermek, düzeltmek, mutedil olmak, her şeyi yerli yerinde yapmak, istikamet ve hakkâniyet” anlamlarına gelir.

“Adl” ve “adâlet” kavramı dinî birer terim olarak; ifrat ve tefrit arasında orta yolu takip etmek, hak yol üzere dosdoğru olmak, dinen haram kılınan şeyleri terk etmek, farzları yapmak, içi ve dışı, özü, sözü, fiil ve davranışları eşit olmak, haklıya hakkını, haksıza cezasını vermek, suç ve cezada eşit davranmak, şirk, küfür, nifak ve zulmü terk etmek, anlamlarına gelir. Adalet genellikle verilen ile hak edilen arasındaki dengeyi ifade eder.¹ Bir yönetim ilkesi olarak adalet, ahlaki muhtevalı her kişi-kişi, kişi-toplum ilişkisinde dengeli olma; haklıya hakkını, suçluya cezasını verme olarak tanımlanabilir. Fakat bunun belli bir formu yoktur. Her tekil ilişkide büyük bir teyakkuzla, vicdanî bir keskinlikle, bilgisel bir uzak ve geniş görüşlülükle bulunabilecek bir şeydir. Bunun anlamı adaletin hiçbir ölçüsü olmayışı, tamamen izafi oluşu değil; neyin adilane olduğunu -aklı selim olan herkesin- sağduyu ile tespit edebileceğidir. Kuşkusuz neyin adilce, neyin zalimce olduğunu tespit etmek için nesnel ölçütler söz konusudur. Kur'an adaleti bütün beşerî ilişkilerde olduğu gibi, özellikle yönetim konusunda da bir ilke olarak koymaktadır.²

El-Adl sıfatının sahibi, adaletli olan ve adaleti emreden, zulmetmeyen ve zulmü yasaklayan Allah'ım, emaneti dağlara teklif etti de dağlar ictinab etti/çekindi; insan ise o emanet yüklendi.

Biz emanet'i, göklere, yere ve dağlara arz ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler. Onu insan yüklendi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir.³

Ayette geçen emanetin ne manaya geldiği ile ilgili tefsirlerde birçok anlayış mevcuttur. Bunlardan bir kısmı şöyledir. Namaz, zekat, oruç, gusül,

kul hakkı, rehin ve emanet, itaat vb. Bu minvalde sayılan kulun itaatle emrolunduğu şeylerin bazıları olmakla beraber, emaneti karşılayacak cüssede büyük bir mefhum zikredilmemiştir. Hâlbuki emanet (Allah-u A'lem) Kur'andır. Şu ayet bu anlayışa yakın bir yol tanzim eder.

Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, muhakkak ki onu, Allah korkusundan baş eğerek, parça parça olmuş görürdün. Bu misalleri insanlara düşünsünler diye veriyoruz.⁴

Kur'an kulluğun ne olduğu ve nasıl yapılacağını öğretir ve tamamı bir kelime ile ifade edilecek olsa **adalet** kavramıyla ifade edilebilir.

Kulun Rabbini tanıması ve ona kulluk etmesi adaletin gereğidir. Rabbin varsa ve sen kul isen emir ve yasaklarına itaat edeceksin, adalet bunu gerektirir. Kurana göre iyiliği yaymak, kötülüğü engellemek adalettir; bunların zıddı zulümdür ve Allah “...insan çok zalim ve cahildir ...” buyruğunda adaletin gereğini işlemeyen insanların durumunu tesbit etmiştir.

Dünyada yaşanan her ne varsa Allah adaleti emretmiş zulmü yasaklamıştır. O sebeple ayette adaleti yerine getirmeyen/emanetin gereğini yapmayanlara zalim denilmiştir.

Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.⁵

Tezimize göre mademki iyilik yapmak, akrabaya yardım etmek, kötülük ve azgınlık yapmamak adalettir o halde niçin sadece “Allah adaleti emrediyor denilmedi de tafsilata yer verildi denilirse Kur'anda bu tarz ifadeler çokça vardır. Buna i'cazin zıddı itnâb terimiyle cevap verilir. İtnâb terim olarak; herhangi bir fayda için maksadı, alışlagelmiş ibareden fazla ibare ile ifade etmeğe itnâb denir.⁶ Sözü gereğinden fazla tafsilatlandırmak demektir; (haşâ Allah gereğini bu-

4) Haşr 59/21

5) Nahl Sûresi 16/90

6) Belâğât, Nusreddin Bolelli s.366 El-İtkân

fî ulumi'l Kur'an 2/175-203 Çeşit ve örnekleri için bakınız.

yurmuştur bu ifade edebiyatta böyle tanımlanır.) Örneğin: Kadr Sûresinde Rabbimiz “...melekler ve ruh (Cebrail) o gece iner...” buyurmaktadır; halbuki Cebrail de bir melektir bu tafsilat itnâb ile izah edilir.

Cennete girecekler ve hiç haksızlığa uğratılmayacaklar.⁷

Kim Allaha, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail ve Mikaile düşman olursa...⁸

Rabbim beni, anamı, babamı, inanarak evime gireni, inanan erkek ve kadınları bağışla⁹

Onun dostu ve yardımcısı Allah, Cibril ve müminlerin iyileridir. Bunun ardından melekler de ona arkadâr (destek verir)¹⁰ bu tür ve daha fazla itnâb çeşitleri, örnekleri Kur'anda, hadislerde ve edebiyatta çoktur; günlük hayatta da manayı bilerek ve takdir ederek kullanırız lakin hangi edebî türden bir cümle kurduğumuzu çoğumuz bilmeyiz.

Demekki insana yüklenen emanet adalettir; imtihan adil olup olmaması yönüyledir.

Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler.¹¹

Yani Rablerinin imtihanına, emir ve yasaklarına uymaya rıza gösterdiler.

Yahut “Daha önce babalarımız Allah'a ortak koştu, biz de onlardan sonra gelen bir nesildik (onların izinden gittik). Bâtıl işleyenlerin yüzünden bizi helâk edecek misin?” dememeniz için (böyle yaptık).¹²

Bununla da kalmayıp kitaplar ve peygamberler, uyarıcılar gönderdi Allah.

7) Meryem Sûresi 19/60-61

8) Bakara Sûresi 2/98

9) Nûh Sûresi 71/28

10) Tahrîm Sûresi 66/4

11) A'râf Sûresi 7/172

12) A'râf Sûresi 7/173

1) Dini Kavramlar Sözlüğü s.6 D.İ.B. Yay.

2) Konularına Göre Kur'an Fecr Yay. S.495

3) Ahzab 33/72

Toplumu ayakta tutan temel dinamikler adalet liyakat

Toplumsal hayat canlı bir organizma gibidir. Hem ayette hem hadiste bedene benzetilen müminler topluluğunun hayatı ve selameti, bedendeki kalbin sağlığına bağlanır. Toplumsal sağlık insanlığın en önemli gerekliliklerinden biridir. Bu da toplumsal güven ile tesis edilir.

Toplumsal güvenin dayandığı temel noktalardan ikisi adalet ve liyakattir. Allah cc kendisine iman edenleri adalet ve şehadet konusunda konunun ehemmiyetle üzerinde duranları olmaları konusunda uyarmaktadır. Çünkü hak ve adaletin tecellisi için gerekli olan en temel dinamik hakka iman etmiş olmanın müminde uyandırdığı hak ve hakikat üzere olma ve hakkın savunucusu olma anlayışıdır.

Eylemlerin genetik sonuçları mevcuttur. Allaha iman etmek, Allah'ın emrettiklerini yapma, gönüllüsü ve savunucusu olmayı gerektirir. Bu iman genetik sonucudur. Allaha iman aynı zamanda Allah'ın yasaklarının kötülüğü konusunda hassasiyet sahibi olmayı ve kötülüğün yayılmasını engellemeyi de gerektirir. Yani iman eden kendini bu konuların görevlisi kabul eder.

Adaletin sonuçtan ikamesi, yani insanların arasında zuhur eden olaylar sonucu hukuk konularının konuşulması adaletin temelinden sapmış bir anlayışla kavrandığını gösterir. Bir toplumda bireyin ruh sağlığından başlayarak, toplumun ruh sağlığına varıncaya kadar, olması gereken anlayışlar, davranışlar ve işler yerli yerinde ise, adalet sadece hukuki alanda konuşulmaya değer görülmecek noktada demektir.

Allah azze ve cellenin maide suresi 8. Ayette konuya yaklaşımı tamda bizim söylediklerimizin temel dayanağıdır. Adaletin temel payandası olan hak, ayakta tutulmalı, diri olmalı ki, adaletli davranmak mümkün olsun. Hakkın ayakta tutulmadığı, egemenliğin hakikate dayanmadığı toplumlarda, adaletle dair bozuklukların görülmesi kaçınılmazdır. Yaşadığımız dünyanın acı gerçeği olarak sürekli adaletsizlikten bahsediliyor olması hakkın ayakta tutulmamasından dolayıdır.

Hakka teslimiyet öyle bir duygudur ki, düşmanına dahi haksızlık yapmanın önüne geçebilecek bir ahlakı benimsemeyi gerektirir. Çünkü hakka teslim olmanın insanda genetik olarak ortaya koyduğu temel ahlak anlayışı, bırak insanı, karıncayı dahi incitmemeyi gerek kılar.

Kanuni sultan Süleyman'ın, Gülhane'deki ağaçlara dadanan ve onları kurutan karıncalarla ilgili dönemin şeyhul islami Ebussuud'dan fetva istemesinin şiirsel anlatımı bize bu konudaki yaklaşımın ne olması gerektiğini gösterir.

Padişah, "Dırahta ger ziyan etse karınca

Günahı var mıdır âni kırınca

mealen "karınca ağaca zarar verince onu öldürmek

caiz midir?" der. Bu soruya

Ebussuud şu cevabı verir.

"Yarın Hakkın diyarına varınca

Süleymandan hakkın alır karınca."

Bir Müslümana bu denli hassas düşündürmeyi sağlayan şey, nerede olursa olsun Hakkın hep kendisiyle beraber olduğunu, damarlarında dolaşan kandan daha aziz bilen, kalpleri üç parmağıyla evirip çeviren, şah damarından kendine daha yakın olduğuna inanmış, Hak' dan habersiz yere basmayı kendine edepsizlik sayan anlayıştır.

Adaletin tecellisi için ayakta tutulması gereken Hak'kın sahibinin mübarek esmayı şeriflerinden birinin de El-Hakk olması, ona kul olma zorunluluğunu ortaya çıkarır. Bu mecburiyeti isteyerek gelme gönüllüğü ile benimseyen erdem sahibi mümin, canu gönülden teslim olmayı kendisine şiar edindiği için, hakikatin bendesi olmak onun temel ahlakı olur. Hal böyle olunca Hakkın adl sıfatını her yerde zuhur ettirme gayretinde olan insana, hilafete liyakatli olma şerefini bahşedilir.

Yani adl i ilahi ye teslim olmamış bir insanda liyakat vasfının tecelli etmemesinin sebebi Hakka dair teslimiyetteki noksanlıktandır diyebiliriz.

Nahl suresi 90. Ayetteki Allah'ın emri ilahisi olan adl ve ihsanın peş peşe zikredilmesinde anlam tamamlayıcılığı açısından dikkat çekici bir durum mevcuttur.

Adalet anlayışını, yaratılmışları yaratılma amacına dair doğru yere oturtma olarak bilmek, Allah'ı görürcesine bir kulluk etme anlayışını benimsemekle mümkün olur. Bütün bir mevcudatın zihinsel olarak, sahibini gereken makama koymak, onun yarattıklarını da onun rızası ile değerlendirmeyi zorunlu kılar. Böyle olunca da hilafeti adl sıfatı mecburiyetinde yerine getirmek, ihsan makamına ermekle mümkün olur.

İhsan makamına erenlerin, kendilerine insan olarak yakışmayan fahşayı, arzularına esir olmayı ve fahşayı icra etmekle ortaya çıkacak münker, çirkin, insana yakışmayan ve onu hayvandan aşağı kılan, bayağılaştıran görünümü nehyi ilahi olarak ruhlarına nakş etmeleri kaçınılmaz bir meziyet olur.

Bu kadar engin anlayışa sahip olanların diğergamlıkları, yakınları ile her bir güzelliği ve nimeti ilahiye paylaşır kılan, onları güzelleştiren, endamlaştıran meziyetleri olur.

Görüldüğü üzere bir beden birbiri tamamlayan eczası gibi kavramların, insan hayatında ve dolayısıyla toplumsal hayatta olması gereken yerde olması sonucu, ancak adli ilahinin tecellisi mümkün olur.

Adaleti ayakta tutanlardan olmak

İslamı kendisine din olarak seçmiş her mümin bunlar arasında ki oluşması gereken hukukun kaynağı olarak ilahi vahyin ortaya koyduğu öğretileri yaşamının vazgeçilmezi kılmak ve tüm kainata bir emanet duygusuyla bakmak zorunda olduğunun bilincinde olmalı ve her şeye hak ettiği değeri vererek yükümlü kılındığı adaleti tesis etmelidir.

“Ey iman edenler! Allah için şahitlik edenler olarak adaleti titizlikle ayakta tutanlar olun! Bir topluma (karşı) öfke(niz) sizi adaletsizlik suçuna sevk etmesin! Adil olun! O (adil davranmak), (Allah’a karşı) takvâli (duyarlı) olmaya daha yakın (bir davranış)tır. Allah’a karşı takvâli (duyarlı) olun! Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır.” (Maide, 8)

İnsan başı boş bırakılmış, tek başına yaşamak durumunda olan bir varlık değildir. Aksine başta kendi hemcinsleri olmak üzere dünya arzında var olan canlı-cansız tüm varlıklarla birlikte bir yaşam sürmek zorunda olan yaratılmış, sorumlu/mükellef kılınmış, iradeli ve aynı zamanda muhtaç bir varlıktır. Bu realite tüm bu ilişkilerin niteliğini, niceliğini ve nasıllığını belirlemesi açısından son derece önemlidir. İslamı kendisine din olarak seçmiş her mümin bunlar arasında ki oluşması gereken hukukun kaynağı olarak ilahi vahyin ortaya koyduğu öğretileri yaşamının vazgeçilmezi kılmak ve tüm kainata bir emanet duygusuyla bakmak zorunda olduğunun bilincinde olmalı ve her şeye hak ettiği değeri vererek yükümlü kılındığı adaleti tesis etmelidir. İnsan önce Rabbine karşı adil olmalıdır. O’nun mutlak “Yaratan” ve kendisinin de “yaratılan” olduğunun bilinciyle gerçek anlamda “kul” olabilir. Rabbine karşı adil olamayan hiç kimse başta insanlar olmak üzere hiçbir mahlukata karşı adil olamaz. İlk düğme yanlış iliklenmiştir. Onun içindir ki “tevhid”e bizim kadim ulemamız “ihlas” demiştir. O’nu görmüşçasına kulluk vazifeni yerine getirmendir. Sen O’nu görmüyorsan da O seni her daim görüyor, gözetiyor ve yaptığın her şeyi kayıt altına alıyor bilincinde ve şuurunda olmandır.

“Adalet!” Her devrin, dönemin,

tüm çağların üzerinde en çok konuşulduğu, tartışıldığı, yorumlar yapıldığı bir kavramdır. Adalet tek başına var olabilecek bir algı/olgu değildir. Adalet; ahlak, emanet, ehliyet, liyakat, hak-hukuk, erdem gibi kavramların toplumda baskın/etken olmasıyla birlikte varlığını hissettirir ve insanlar onun oluşturduğu olumlu iklimten istifade edeceği bir ortama kavuşur. Bu durum aydınlığın, nurun, iyiliğin, hakkaniyetin büyük oranda toplumda etkin ve egemen olmasını da beraberinde getirecektir. Aksi bir durum ise şüphesiz en az adalet kadar çok konuşulan, tartışılan ve yorumların yapıldığı zıddı bir kavram olan “zulüm” ün egemen olmasını sağlar ki bu da doğal olarak toplumlarda karanlığı, kaosu, karmaşayı, anarşiyi, hukuksuzluğu kaçınılmaz kılar. Dolayısıyla adalet; bireysel ve toplumsal yapının dirliğini/düzenini doğruluk, dürüstlük, hakkaniyet ve eşitlik esaslarına uygun yaşamayı sağlayacak olan ahlaki erdemdir. Adalet, İslami literatürde “insaf, ahenk, düzen, denge, insicam, eşitlik, hakikate uygun karar verme, doğru yolu izleme, dürüst olma, takvalı olma, hakkın ve hakikatin yanında olma...” gibi anlamlarında kullanıldığı görülmektedir. Adaletin eşitlik olmayıp, haklıya hakkını teslim etmek, dengeyi sağlamak olduğu unutulmamalıdır. Adalet bir şeyi lâ-yık olduğu yere koymak. Zulüm ise Lâyık olmadığı yere koymaktır...”

Adalet, bir toplumun güven, huzur ve emniyet içerisinde yaşamalarını garanti altına alacak en önemli unsurdur. Adaletin tesis edilebilmesi ve insanların mutlu ve huzurlu bir hayat yaşayabilmeleri ancak Allah’ın emir ve yasaklarından müteşekkil olan hukukuna-şeriatına uymaları ile mümkün olacaktır. Allah’ın ahka-

mının yeryüzünde insanlar arasında doğru ve hakkaniyetle uygulanabilmesi hiç şüphesiz iktidarı elinde tutanların icraatta ortaya koyacakları samimiyetle şekillenecektir. Yönetim erkinin/piramidinin her kademesinde görev alacak kişilerin liyakat sahibi, emin, doğru sözlü, güvenilir olmalarının yanı sıra kim, hangi ırk, sınıf, dil, mezhep, meşrep ve dine sahip olursa olsun, hangi makam ve mevkide bulunursa bulunsun insanlar arasında hükmettiklerinde adaletle hükmetmeleri gereğinin şuru ve idraki içinde olmaları gerekmektedir. Başta kendisi olmak üzere ebeveyni, evlatları, yakın akrabaları, dostları, arkadaşları aleyhine dahi olsa gözeteceği yegane gerçek Allah’ın rızası ve hoşnutluğu olmalı ve hakkın-hakikatin yanında durarak, şahitlik ederek adaleti ayakta tutan, kaim kılan, sürekliliğini sağlayanlardan olmak zorunda olduklarının bilinci ve idrakinde olmalılar.

Duyguların adaleti olmaz. Sevginin, saygının, öfkenin, kinin, düşmanlığın, muhabbetin. Ama temsiliyetin adaleti olur. Bir devlet başkanı tüm tebaasına karşı ortaya koyacağı hak-hukuklarda, onların can, mal, din, nesil ve akıl emniyetlerini korumada adil olmak zorundadır. Bir baba tüm evlatlarına karşı eşit davranmak ve onların haklarını adil bir şekilde yerine getirmek zorunda. Çok eşli bir koca tüm eşlerine karşı gecelerin paylaşımından, her türlü iase ve kıyafet alımlarına varana kadar her türlü haklarda adil davranmak, yoksa bir ile yetinmek zorundadır. Daha bunların örneklikleri çoğaltılabilir. En önemlisi de duyguların temsiliyete ve uygulamaya yanlış yansımaması. Sevgi, nefret, kin, öfke kişiyi asla adaletsizliğe sevk etmemelidir.

Toplumlarda adaletin sekteye uğ-

raması, askıya alınması emanet ve liyakatin tam uygulanmaması, ehil olmadıkları halde “hamili yakinimdir” kartvizitlerinin yönetim kademelelerinde uygulanıyor olmasıyla gerçekleşir. Bu haksız görevlendirmeye başlayan suistimal doğal olarak her türlü hukuksuzluğu da kaçınılmaz olarak beraberinde getirecektir. Aslında bu aynı zamanda toplumların yozlaşmasını ve çöküşünü beraberinde getirecek ve onların kıyameti olmasını kaçınılmaz kılacaktır. Bu hukukun adil bir şekilde uygulanmamasını beraberinde getireceği için zulmün taban bulmasını ve yaygınlaşmasını sağlayacaktır. Toplumun elit kesimine sahip birinin ortaya koyduğu ve cezayı müeyyide gerektiren suçlara karşı toleranslı, müsamahakar davranmak kelimenin tam anlamıyla adaleti askıya alıp zulmü ortaya koymaktır. Bu konuda Allah resulünün Medine’de karşılaştığı bir olay karşısında Buhari, Müslüm, Nesei gibi hadis kitaplarında da geçen çok meşhur bir hadisi vardır ki; adeta bugünün dünyasını da anlatıyor olması açısından da son derece dikkate şayan bir rivayettir.

Bir gün Mahzumoğulları kabile-sine mensup eşraftan Fâtıma adında bir kadının hırsızlık yaptığı söylenerek Peygamberimiz (s.a.v.)’in huzuruna getirilmişti. Kadının ‘elinin kesilmesi’ne hükmedildi. Fakat daha önceki gelenek ve alışkanlıklara göre Kureyş’ten olan asil bir kadın hakkında suç işlemiş olsa dahi böyle bir hüküm verilemezdi. Hükümün infazının durdurulması için Kureyş’in ileri gelenleri Hz. Peygamber’in çok sevdiği Usame b. Zeyd’i araya koyarak bu kadının affedilmesini istediler. Usame’nin böyle bir şefaatte bulunması Hz. Peygamber (s.a.v.)’e çok ağır geldi. Hemen ashabını mescitte toplayıp bu konuda onlara şöyle hitap etti: “Ey insanlar! Sizden evvel yaşamış toplumların neden dolayı yollarını şaşırıp saptıklarını biliyor musunuz? Asilzâdeleri bir hırsızlık* yaptığı zaman onu affeder, zayıf ve kimse-sizleri bir şey çalarsa onları cezalandırırlardı. Allah’a yemin ederim ki, böylesine kötü bir hırsızlığı Mahzum kabilesine mensup Fatıma değil, kendi kızım Fatıma yapmış olsaydı, kesinlikle onun elini kestirirdim.”

Platon’a göre, insanda “akıl, öfke ve şehvet” olmak üzere üç meleke ve her bir melekeye karşılık gelen bir

erdem var. Aklın erdemi bilgi, öfkenin erdemi yiğitlik, şehvetin erdemi ise iffet... Bu üç erdemin mutabakatı ve insicamından meydana gelen bir diğer temel erdem ise adalet... “Adalet”, diğer erdemler gibi bir erdem değil. Hepsinin ufku adalet ve onların birlikte var olmalarının yasası...” İslam ahlakçıları ise ahlaki erdemleri “Hikmet, şecaat, iffet ve adalet” olmak üzere dört temel başlık altında toplamışlardır: Bunların birçoğuna göre, insan nefsinin düşünme veya bilgi gücü, öfke gücü ve şehvet gücü olmak üzere üç temel gücünden üç fazilet doğar. Bunlar sırasıyla hikmet, şecaat ve iffettir. “Adalet” ise bu üç faziletin gerçekleşmesiyle kazanılan ve hepsini içine alan dördüncü temel fazilettir

Adaleti ile nam salmış Hz. Ömer devlet yönetiminde ve orduya komutan tayininde liyakati ve emaneti olmazsa olmaz şart olarak baz almış ve tüm görevlendirmelerini buna göre yapmıştır. Böylece aynı zamanda kabilecilikten kaynaklanan asabiyetin önüne geçerek kimseye hakketmediği bir paye vermemiştir. Her biri neredeyse devlet yönetebilecek kabiliyet, beceri ve tecrübeye sahip kişileri bölgelere vali tayin ederken onlara adil davranmalarını, haksızlık etmemelerini, rüşvet ve hediye gibi kendilerini zaafa uğratacak uygulamalardan şiddetle kaçınmalarını sık sık sözlü ve yazılı uyarmıştır. Sade uyarmakla kalmayıp onları sıkı teftiş ve denetime tabi tutarak kontrolü elden bırakmamıştır. Halka zulmettiklerini duyduğunda ve bu ispat edildiğinde misliyle muamelede bulunarak adaleti tesis etmiştir. Mal varlığında izah edilemeyen artışları derhal hazineye ırat kaydederek el koymuştur. Hz. Ömer Müslüman yöneticilerin dostluk veya akrabalık hatırına bir adamı bir işin başına getirmesinin Allah’a, Resulüne ve Müslümanlara hıyanet olacağını ifade etmiştir. O aynı zamanda Allah resulünün Buhari’de geçen şu hadisini yönetiminin temel şiarı edinmiş ve hep ahiret kaygısı ve korkusunu yaşamıştır.

“Yedi sınıf insan vardır ki Allah onları gölgesinden (himayesinden) başka gölgenin (himayenin) olmadığı günde, bizzat kendi gölgesinde (himaye edecektir) gölgelendirecektir: Âdil yönetici, ...”

İnsanın olduğu bir dünyada “mutlak adalet” ten bahsetmek acaba ne

kadar mümkün olabilir. Adalet, yaşanılan bu dünyada tam anlamıyla gerçekleşmesi mümkün olmayacak bir insanlık rüyası mıdır? Birbirinin kurdu olmuş bu varlık konu hak-hukuk olduğunda ne kadar erdemli, ahlaklı bir duruş sergileyerek “şeriatın kestiği parmak acımaz” diyebilecektir. Dünyada insanlar arasında hükmedildiğinde adaletle hükmedilmesi gerekliliğini idrak edememiş ve zulmedenlerden olmuş kişi acaba, yeryüzündekilerin bütünü kendisinin olsa ve çarptırılacağı azaptan kurtulmak için fidye olarak verse bile kabul olunmayacağı hakikatine ne kadar yakını bir iman ile iman etmektedir. Evet ideal anlamda bu dünyada mutlak adalet olmayacaktır. Ama bu demek değildir ki toplumlarda adaleti tesis etmek imkansız. Öyle bir şeyi düşünmek bile başlı başına bir zulümdür. Toplumlari yöneten insanlar ve aralarında bir problem olduğunda hükmedecek olanlar çok değişik sebeplerden ötürü hata yapabilir, yanlış duruş ve karar sergileyebilir. Önemli olan bunların hangi niyetle ve ne oranda yapıldığıdır. İslam dini bir ütopya veya hayatta karşılığı olmayan bir senaryo değildir. İslam Allah’ın dinidir ve tarihin her döneminde insanların güven kaynağıdır. İslam Şeriatı uygulanabilir olduğu topraklarda her türlü problem ve olayda adeta kılı kırk yararcasına bir bakış açısı getirmiş ve verilecek hükümlerde “adalet” kriterini vazgeçilmez bir ölçü olarak hükümler verilmesini sağlamıştır.

Yegane mutlak adalet sahibi Allah Azze ve Celle’dir. Mutlak adaletin tahakkuk edeceği yer ise şüphesizdir ki ahirettir. Allah kullarına ve mahlukata asla zulmetmez. Hiç kimseye en küçük bir haksızlık yapılmaz. Allah kullarının dünya hayatında küçük, büyük denilmeksizin düşündükleri, yaptıkları her şeyin karşılığını ahirette mutlak surette ceza veya mükâfat olarak verecektir. Bu O’nun bir vadi-dir ve Allah vadinden asla dönmez. Allah her türlü acziyetten ve noksanlıktan münezzehtir. Kimseye muhtaç değildir. Herkes O’na muhtaçtır. O nedenle O’nun adaleti tam ve kâmilidir. O, mutlak adalet sahibidir. “Şüphesiz ki Allah zerre kadar haksızlık etmez...” (Nisa, 40), “İşte bu, ellerinizin öne sunduğu şeyler yüzündendir.” (denecektir). Elbette Allah kullara asla haksızlık edici değildir.” (Ali İmran, 182)

YAREN MEKTUPLARI

Eğer tuz kokarsa!

Adalet ve liyakat duygusunun kıyıda, köşe de boynu bükük, zayıfın mazlum ve çaresiz, güçlünün hırçın ve mütecaviz, istisna güzel insanları tenzihen varlıklılarının bencil ve duyarsız olduğu bir hengâmede bocalamadan edemiyor insan.

Üşüyorum sevgili yârenim! Yüreğimi ısıtan kutlu bir Ramazan ikliminin manevi sıcaklığına rağmen üşüyorum!

Lapa lapa yağan karla kapıdan baktıran Mart'ın soğuk yüzünden değil üşümem yanlış anlama lütfen; İçinden bir türlü çıkamadığım girift sancılarının ateşe verdiği başım ellerimin arasında alev alev yanarken tüm hücrelerimi titretmekte olan bir garip üşümedir hissettiğim.

“Soframızda iftar edecek bir şey kalmadı hocam!” diye arayanlar mı dersin, “Bizimki yine zıvanadan çıktı hocam, tekme tokat girdi, hepimiz!” diye feryâd eden mi dersin! Kan ağlayan İslam diyarlarından ayyuka çıkan çılgınlara rağmen kimimiz duyarsız, kimimiz eli kolu bağlı, çaresiz ümmetin içler acısı hali mi dersin?

Hepsi üstüne üstüne geliyor insanın inan sevgili yârenim.

Şu mübarek Ramazan günü bile aç yatan komşular söz konusu. Zulmün ayyuka çıktığı yuvalar var hâlen ve emperyalist kâfirlerin sırtlan tabiatlı uşakları vasıtasıyla dur durak bilmeyen zulmün kol gezdiği bir dünya!

Zihnimde “Beni yaz, beni yaz” dercesine kıvranan dizelerin biteviye fısıldadığı tablo tasvirleri üşütüyor ruhumu sevgili dostum. Kayda değer bir şeyler yapamayıp, bir marifetmiş gibi şiire tutunarak tatmin olmak üşütüyor yüreğimi.

Ye, iç, semir, keyf et, israf ile saç! / Muhtacın yanında durma uzak kaç! / Yanında komşusu yatıyorken aç / İl-

gisiz gözlerle bakana yazık! /

Kalmaz itibarı ilmin, âlimin / Hak güçlünün olur, yetki zalimin / Kıymeti ayağa düşer bilimin / Nesil fidanını sökene yazık!

Adalet bir yerden eder ise göç / Nefisler vicdandan alır imiş oç / Düşerken çamura hukuk denen taç / Zulmüm lağıma akana yazık! Kanatlarından yakalayabildiklerimden bazıları bunlar...

Eyvallah sevgili yârenim, haklısın valla, ne diyebilirim ki; Yine doludizgin daldım nâmenin satırları arasına, yine çat kapı, selamsız sabahsız başladım kelimem etmeye değil mi? Bağışla lütfen, akıl kalmıyor ki başta!

Adalet ve liyakat duygusunun kıyıda, köşe de boynu bükük, zayıfın mazlum ve çaresiz, güçlünün hırçın ve mütecaviz, istisna güzel insanları tenzihen varlıklılarının bencil ve duyarsız olduğu bir hengâmede bocalamadan edemiyor insan.

Nasılsın görüşemeyeli diyeceğim ama tanıyabildiğim kadarıyla duyarlı duruşun ve hassas yüreğinden dolayı inanıyorum ki senin halin benden de beter ve beni en iyi sen anlar, bakmazsın kusuruma değil mi?

Sana bir sır vereyim mi sevgili yârenim? Bazen çaresizlikler içerisinde öyle bunalıyorum ki; “Keşke kozmopolit bir yaşantım olsaydı, bencil bir hayat yaşasaydım, umursamasaydım zulüm varmış, ölüm varmış, yokluk ve açlık varmış, keyfimce bir hayat sürseydim.” diyesim geliyor ve bir anda tüm hücrelerimin isyan ettiğini

hissediyorum bu düşünceye. Düşüncesine bile tahammül edemiyorlar böyle pespaye bir yaşayışın elhamdülillah.

Merhum Mehmet Akif Ersoy’un “Seyfi Baba” şiirinde tablolaştırdığı; İçine düşmüş olduğu çaresizlik karşısında “Ya hamiyetsiz olsaydım, ya param ola idi” dediği gibi “Ya bütün bunlara şahit olmasaydım ya da her birine ayrı ayrı çözüm üretebileceğim imkânın olsaydı” diye hayıflanarak kendimi avutmakta buluyorum çareyi işte.

Bazı şeyler vardır sevgili yârenim mayalanması gerekir verimli ve faydalı olabilmesi için. Bu nesnelerin mayalanmadığı takdirde düzen tutmadığı gibi hayatın mayası da sanki adaletmiş gibi geliyor bana. Adalet duygusunun tarafgirlikten uzak, hakkaniyetli ve mutedil bir anlayış içerisinde hayat ile mayalanmadığı yerde ne inancın, ne sevginin, ne emeğin, ne de diğer ilişkilerin ahenği kalmıyor, toplumun çivisi çıkıyor sanki sevgili yârenim.

Tabi ki Adalet de öyle kendi kendine işlemiyor; Onu hayata geçirecek merhametli, liyakatli bir irade ve güç gerek.

Çünkü adalet gibi bir değer bile ehil olmayanların elinde bir zulüm ve haksızlık aracına dönüşebiliyor maalesef.

Yani adalet denilince ilk olarak bir güç; Hükmetme, emretme, yönetme yetkisi ve iradesine ihtiyacın olduğu kesin.

Bu bağlamda ilk etapta hâkiminden devlet başkanına kadar uzanan bir yelpazede birçok kişi ve kurum geliyor olsa gerek insanın aklına sevgili dostum. Senin de ilk olarak böyle bir düşünce uyanıyor değil mi? Ama aslında her şey tek kişiden/ bireyden başlayarak en üst düzey yöneticiye kadar uzanan bir yelpazede bütün

irade, sorumluluk, emir ve güç sahipleri bağlamında tüm insanlıktır işleyişte söz konusu olan.

Adalet kavramının etimolojik tahlil ve tanımlama anlamında içi ilkesel ve mantık olarak kimi iradeler tarafından doldurulmuş olsa da sosyal arenada yer alan farklı bilgi, kültür ve anlayışlar gereği güç ve erk sahipleri tarafından yapılan fiili uygulamalarda içinin acımasızca boşaltıldığına şahit olmaktayız.

Sevgili yarenim, geçenlerde bilgi tazeleme ihtiyacı duyup lügatlere şöyle bir göz gezdirdim, adalet kavramı üzerine genel anlamda; "Hak ve hukuka uygunluk, hak ve hukuku gözetme ve yerine getirme, doğruluk." Veya "Olması gerekeni yerine koymak" ya da "Ferdî ve içtimâî yapıda dirlik ve düzenliği, hakkaniyet ve eşitlik ilkelerine uygun yaşamayı sağlamak" Ve benzeri şekilde anlaşılıp tarif ediliyor olduğunu gördüm.

Ama aslında bu konuda da kafaları hayli karışık insanların, örneğin; "Her eşitlik adalet midir? Veya "Adalet eşit davranmak mıdır?" Güçlü ile zayıf, fakir ile zengin, soylu ile sıradan insan aynı haklara mı sahip olacak? Ve benzeri üzerinde tartışılan sorular da çözülmesi gereken girift bir bilmece olarak duruyor günümüz dünyasında.

Çünkü sosyal bir varlık olan insanın fitratında var olan muhabbet, sahiplenme, ünsiyet, tabiiyet ve benzeri kimi melekeleri gereği ortaya çıkan çıkarlarını; Nefsini, neslini, aile, akraba ve kavmini koruma eğilimi gibi duygu ve heyecanlar doğal olarak davranış ve tercihlerinde tarafgir olmaya sevk edebilmektedir insanı. Ve insan garip bir şekilde böylesi gayri ahlaki durumlarda bile vicdanını rahatlatacak kurallara ihtiyacı duymaktadır.

Zira ilk insan ile başlayan hayatın akışı içerisinde günümüze kadar gelen süreçte meydana gelen olaylarda akrabalık, kavmiyetçilik, düşmanlık, zenginlik, soyluluk, güçlülük, ideolojik saplantılar ve benzeri gibi kimi faktörler uygulamalarda hem de adalet ve hakkaniyet adına sayısız adaletsiz davranışın sergilenmesine şahit olmuştur insanlık.

İnsanlık tarihinde meydana getirilmiş kara zulüm tabloları okumalarından öyle anlaşılıyor ki sevgili yarenim; İnsanın fitratında her ne kadar

adalet, vicdan, merhamet, hakkaniyet, yardımlaşma ve benzeri değerler duygu olarak yer almış olsa da bu melekelerin doğru anlaşılıp faydalı çalıştırılabilmesi için akıl tek başına sınıfta kalmaktadır.

Hayat akışının tümünde karşımıza çıkan kimi sorunların çözümünde olduğu gibi bu durumda da tüm mükevvenatı, tabi ki insanı da yoktan ibdâ ve inşa ederek yaratmış olan, insandaki eğilim ve dürtüleri en iyi şekilde bilen yüce Allah(cc)'ın yâni Vahy-i Kerim'in mürebbilik ve hakemliğine olan ihtiyaç kaçınılmazdır.

Biliyor musun sevgili dostum; Adalet ilkesi İslam dininin cihanşümül, aslî ve tartışma kabul etmez ilkelerinden birisidir. Çünkü kimi girift ve çetrefilli durumlarda bile adaletin ayakta kalması, inanan ve inanmayan tüm toplum ve fertlerin inanç ve değerleri çerçevesinde mal, can, din, akıl, nesil değerlerine gelebilecek her türlü saldırı ve haksızlıktan korunarak huzur içerisinde bir hayat sürdürebilmeleri buna bağlıdır.

Bu bağlamda; Vahy-i Kerim'in engin bir deniz gibi derin ve hikmetli ikliminde tüm insanlığı kuşatacak şekilde bir adalet ilkesi idrakine davet edilerek inanç, ruh ve irade eğitime tabi tutulmaktadır iman edenler.

"Ey iman edenler! Kendiniz, ana babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa, Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimse-ler olun. (Şahitlik ettikleriniz) zengin veya fakir de olsalar (adaletten ayrılmayın): çünkü Allah ikisine de daha yakındır. (Onları sizden çok kayırır.) Öyle ise adaleti yerine getirmede nefsinize uymayın. Eğer (şahitlik ederken gerçeği) çarpıtırırsanız veya (şahitlikten) çekinirseniz (bilin ki) şüphesiz Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır." [Nisa: 135] Ayet-i Kerimesindeki uyarısı ile Rabbimiz; Adaletsizlik girişimi en yakınlarımız tarafından icra edilecek olsa bile adaletten yana tavır almamız gerektiğinin önemine vurgu yapmaktadır.

Dikkat ettin mi sevgili yarenim? Bu beyan, insandaki tüm ene, asabi-yet, çıkar duygularını ıslah etmeye ve inananiyla, inkârcısıyla tüm insanlığın huzur ve güvenini inşa etmeye yönelik çok müthiş bir adalet inkılabıdır.

Dahası var sevgili dostum; Vahy-i

Kerim; İnsanlık ailesinin hemen her ferdinde nükseden ya da meydana gelmesi muhtemel olan, kavim, kabile, cemaat, gurup ve benzeri taassup veya tarafgirliklerimizin bizleri sürükleyeceği ayrışma ve kavgalara da son noktayı koymaktadır. Uygulaması hoşumuza gitmeyen sonuçlar doğursa bile, başka toplum ya da topluluklarla olan anlaşmazlıklarımızda bile adaletli davranmamızı bir ilke olarak öğretmektedir bizlere;

"Ey iman edenler, adil şahitler olarak, Allah için, hakkı ayakta tutun. Bir topluluğa olan kininiz, sizi adaletten alıkoymasın. Adalet yapın. O, takvaya daha yakındır. Allah'tan korkup-sakının. Şüphesiz Allah, yapmakta olduklarınızdan haberi olandır." (Maide:8) Allâhu Ekber! Ne kadar muhteşem bir öğreti değil mi sevgili dostum!

İrade kullanma imkân ve fırsatına sahip olmak da bazen müstağnileştirir insanı, hatta hırs ve çıkarlarımızın efsunkâr fısıltılarına kapılarak, bir takım nedenlerle zayıf ve korunmasız kalmış başka insanların haklarına el uzatma hadsizliğini dahi normal ve hatta bir hak olarak görmemizi sağlayabilir nefsimiz bizlere. Rabbimiz bizleri bu durumlara karşı da;

"Yetimin malına, o erginlik çağına erişinceye kadar -o en güzel (şeklin) dışında- yaklaşmayın. Ölçüyü ve tartıyı doğru olarak yapın. Hiçbir nefse, gücünün kaldırabileceği dışında bir şey yüklemeyiz. Söylediğiniz zaman -yakınınız dahi olsa- adil olun. Allah'ın ahbine vefa gösterin. İşte bunlarla size tavsiye (emr) etti; umulur ki öğüt alıp-düşünürsünüz." (Enam:152) buyurarak uyarır hem bizlere hem de hedefimizde yer alan insanlara olan engin merhameti gereği.

Yine adalet ölçeğinin tersyüz olduğu en önemli durumlardan biri olan düşman, özellikle de gayrimüslim topluluklar ile olan ilişkilerimiz ile ilgili olarak da Rabbimiz "Allah, sizinle din konusunda savaşmayan, sizi yurtlarınızdan sürüp-çıkarmanın iyilik yapmanızdan ve onlara adaletli davranmanızdan sizi sakındırmaz. Çünkü Allah, adalet yapanları sever." (Mümtahine:8) buyurduğu Vahy-i Keriminde sosyal ilişkiler ve barışın temeli denilebilecek bir öğretilerde bulunmaktadır iman eden kullarına. İşte "İslam" kavramının, teslim olunduğu takdirde iman

İslam inancına sahip toplumlarda da her hangi bir haksız ve adaletsiz uygulamaya kapı aralanmaması, aralayanların da ıslah edilebilmesi için işlerin/emanetlerin ehil insanlar tarafından yürütülme ilkesi vardır ve bu ilke ilk ağızdan Vahy-i Kerim'in diliyle öğretilmektedir inananlarına.

edenlerin de gayri Müslimlerin de selamete ermesine vesile olacak inancın içini dolduran iksir.

Sevgili yarenim, "Tamam, İslam'ın adalet ilkesine ışık tutacak daha nice Ayet-i kerime daha vardır ama bununla birlikte bu bağlamda Allah(cc)' ve âhîret gününe iman eden ve yüzü ak olarak kavuşmayı uman müminler için bir ilke ve örneklik öğreticisi, Nümûne-i imtisal, Usve-i Hasene (Bak. Ahzab:21) olan kutlu elçi Hz. Muhammed Mustafa(sav) efendimize hiçbir şey söylememiş mi?" dediğini duyar gibi oluyorum. Haklısın sevgili dostum; söz konusu İslam ve onun kuşattığı tüm alanlar olunca konunun en iyi bileni, en liyakatlı hakeza en ihlaslı uygulayıcısına başvurmadan, o (sav)'in inanç ve düşüncelerimize ışık tutan tavsiyelerine kulak vermeden geçmek olur mu hiç.

Rivayet edildiğine göre Mahzum oğullarına mensup soylu bir kadın hırsızlık yaptı. Hak ettiği cezanın uygulanmasını isteyen ailesi, Efendimiz (sav)'in çok sevdiği Üsâme b. Zeyd (ra)'i aracı olarak gönderdi. Rasûlullah (sav) bu konuda yapılan aracılığa sinirlendi ve Müslümanlara hitap ederek "Sizden öncekilerin (bazı rivayetlerde İsrail oğullarının) helak olması, fakirler hırsızlık yapınca had uygulayıp nüfuzlu ve zengin olanları cezadan muaf tutmalarındandır. Vallahi Muhammed'in kızı Fatıma da hırsızlık yapsa onun elini keserdim." Buyurduğunu görüyoruz. İşte konu ile ilgili ayetlerin anlaşılmasında öz, nirengi noktanın kulağa küpe dilecek şekilde en veciz beyanı tartışmasız bu olsa gerek.

Bir de liyakat meselesi var ki sevgili yarenim konunun mayası adeta; Hangi inanç ve dünya görüşüne sahip olursa olsun fitri mayası bozulmamış, kokuşmamış toplumlarda hayatın düzen ve huzur içerisinde yönetilebilmesi için işlerin o işi bi-

len, iş ve yönetim hakkında birikim ve tecrübesi olan liyakatlı insanlar tarafından yürütülmesine özen gösterilir.

İslam inancına sahip toplumlarda da her hangi bir haksız ve adaletsiz uygulamaya kapı aralanmaması, aralayanların da ıslah edilebilmesi için işlerin/emanetlerin ehil insanlar tarafından yürütülme ilkesi vardır ve bu ilke ilk ağızdan Vahy-i Kerim'in diliyle öğretilmektedir inananlarına. Çünkü adalet ancak ehil/liyakatlı insanlar tarafından sağlanabilir.

"Şüphesiz Allah, size emanetleri ehline (sahiplerine) teslim etmenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adaletle hükmetmenizi emrediyor. Bununla Allah, size ne güzel öğüt veriyor. Doğrusu Allah, işitendir, görendir." (Nisa:58)

Âmennâ ve Saddagnâ. "Emr olun-duğu gibi dosdoğru olmakla emr olunduğunun" (Bk.Şura:15) idrakinde olan her Mü'minin adalet ve liyakat anlamında sorumlulukları vardır. Rabbi ile arasında, nefesine karşı, en yakınlarına, akrabalarına, Mü'minler, kendilerinden olmayanlara bitki, nebatat ve dahi hayvanata karşı dahi onların gerekliliğine, fitratına, var oluş nedenlerine uygun yani adaletle davranmak gibi kaçınılmaz bir sorumluluğu söz konusudur.

Rasulullah (sav)'i kendisi için nümûne-i imtisal olarak kabul eden her mümin onun tavsiyeleri doğrultusunda "Başta yetimler olmak üzere her hakkı sahibine vermek, çocukları arasında adaletli olmak durumundadır.

Rasulullah(sav) efendimiz(sav)'in "Herhangi bir konuda hakemlik yaptığı zaman adil olmak yolunda dikkatli davranırlar." Diye dikkat çektiği "Yönetme makamında olduklarında insanlara karşı adaletli davrananların, Allah katında, Rahman'ın yanında nurdan minberler üzerinde ağır-

lanacakları aynı zamanda adaletli devlet reislerini Allah Teâlâ (cc)'nın kendi gölgesinden başka gölge bulunmayan kıyamet gününde, gölgesinde barındıracağı müjdesinde yer alan yedi zümrenin en başında zikretmiştir.

Eğer aile reisinden devlet reisine kadar olan yelpazede yönetim ve sorumluluk yetkisine sahip olanlar ve onların yönetime getirdiği sorumlular adaletten sapsarsa; Genel anlamda adalet, vicdan, hakkaniyet duygusu vs. gibi fitri insan ilkelerinden uzaklaşırsa. Özelde ise saf, kokuşmamış fitrat ile örtüşen İslam dininin adalet, hakkaniyet ve liyakat ilkesini göz ardı edecek olurlarsa ne mi olur sevgili yarenim?

O zaman gel, muhtelif yerlerde oluşabilecek olası birkaç tabloyu kısaca temâşâ edelim birlikte;

Gerek kendisine lütfedilmiş ruhi ve fiziksel tasvir ve tezyinin değerini idrak etmemek bakımından gerekse kâinata yayılmış olan sayısız nimetlerin kaynağını hiç düşünmeden tüketerek yüce yaratıcıya karşı ilgisiz, şükürsüz olabilir insan.

Hatta gerek bireysel hayatında gerekse kendisine yetki makamı verildiğinde daha da tuğyankar bir tavırla azgınlaşıp başkaldırarak; İnsanlığa hayat veren İlâhi yasa ve hudutları kendi hevâ ve hevesinin sayıklamalarıyla değiştirecek kadar mütecaviz dolayısıyla adaletsiz bir yaşamla, liyakatsiz bir kul olmanın öyküsünü yazdığına şahit olabiliriz kimi insanların,

Kâinat bir lütuf deryası gibi/ Bilinmez sayısı, görünmez dibi/ Yaratılan, yaşatan yüce sâhibi/ Bilip, zikretmekten bıkana yazık!

Kimi insanların haklı olarak, dini, milli, siyasi, fikri tercih ve birikimleri ile ilgili duygu ve düşüncelerini ifade ederken, vicdanlarının ve dillerinin şirazesinin bozulduğunu; Sözlerin haysiyetleri arkadan vurduğunu. Belgeli ve ilkeli bir çıkış yerine genellikle yazılı, sözlü ve görsel basın yayımlarına doğruluğunu araştırmadan sarılarak adalet ve hakkaniyet ilkesini gözetmeden iftira, gıybet, dedikodu türünden haksızlıklara savrulduklarını üzümlere görebiliriz,

Duyduğu her sözün peşinden koşup / Haklı dahi olsa söylemde şaşır / Gıybet ve iftira ardına düşüp / Azap ateşini yakana yazık!

Babadan oğula devreden bir yetki ile ya da tercih edilmiş, seçilmiş olarak umurlarını üstlendiği tebaasından topladığı vergiler ve sair gelirlerden oluşan hazinesinden gereksiz ve israfa varan harcamalara kapılar aralayarak, etrafında fır dönen liyakatsiz bürokratları, başına çöreklenen tilki karakterli çıkarıcıları çeşitli yollardan nemalandırarak, aile ve yakınlarına haksız kazançlar sağlayarak halkına zulmeden yöneticiler peyda olabilir meselâ,

İltimas semirir, liyakat çöker /
Menfaatsiz işten elini çeker / Hep
yağma yolunda döner de teker /Her
adımı çıkar kokana yazık!

Meselâ; Verdikleri emekle kendisine kat kat fazla kazandırmasına rağmen karşılığını illetli meşruiyetine sığdığı asgari ücretten vererek, sigortasız çalıştırarak, fazla mesaisine çökerek, izin vb. haklarını olabildiğince kısararak ve sair yollarla, yönetimi altında çalışarak ekmeğini kazanmaya çalışan elemanlarının kazanılmış haklarını gasp ederek elde ettiği haksız kazançtan da başkalarına infak etmeye, zekat vermeye kalkışan ve böylece güya manevi haz duymanın huzuruna ererek vicdanını susturan hasta inançlı, haksız insan müsveddeleri boy gösterebilir toplum içerisinde,

Fetva bulup çıkar adlı yalana /
Meşru diye göz kırparak talana / Sarılıp da hırs denilen yılan / Mazlunun cebini sokana yazık!

Kendisine, kaliteli bir insan olarak yetiştirsin, yavrusunun ve ülkesinin geleceğini hazırlasın diye emanet edilmiş öğrencilerinin inanç, düşünce, giyim kuşam ve dünya görüşü farklı veya kendisine, egosunu tatmin edecek şekilde davranmadı vs. diye hak edilmiş not ya da kazanımlarını gasp eden. Kendilerine verilen öğretmen, öğretim görevlisi, Doç. Dr. Prof. Ve sair gibi pâyeleri hak etmeyen, kapris ve saplantılarını yönetmekten aciz zihniyetler türeyebilir. Bu tür kifayetsiz muhterisler cirit atıyor olabilir ilim ve irfan yuvası olması gereken ve bir milletin geleceğini inşa edecek zihinleri yetiştirecek olan kurumlarda,

Kalmaz itibarı ilmin, âlimin / Hak
güçlünün olur, yetki zalimin / Kıymeti ayağa düşer bilimin / Nesil fidanını sökene yazık!

Yapmış olduğu Hipokrat yemini-



ne rağmen hastaları arasında kılık kıyafet, inanç ve yaşam biçiminden dolayı ayrımcılık yapmaya kalkışan. Kapısında hasta insanlar beklerken mesaisini lüzumsuz bir şekilde tüketen ve hatta bir çeşit ortağı oldukları ilaç firmalarının mümessilleriyle görüşmelere ayıran, yazdıkları ilaçlarla kobay gibi kullandıkları hastaların umutlarını sömürerek hastalığını derinleştirmekten de zerre kadar vicdani sorumluluk hissetmeyen. Hatta hastalarını devlet imkânları ile tedavi etmesi mümkün olmasına rağmen savsaklayarak özel muayenehanesini çıkar yol olarak gösterip acımasızca sömüren adalet ve vicdan yoksunu sağlık vampirleri türeyebilir,

En zayıf yanadır sağlık insanın /
Bam telidir kokuşmamış vicdanın /
Ama doymaz gözü hırsın, cüzdanın /
Hasta umuduna çökene yazık!

Hayatın ve mülkün temelini/ tuzunu oluşturan adalet ilkesinin en başat olarak temsil edildiği kurumlarda adalet, hakkaniyet ve liyakat dengelerinden ziyade, o dönem mevcut yönetim erkinin istek ve talepleri doğrultusunda hareket edilmesi ihtimali dahi gölge düşürür adalet ilkesine. Gerek yönetimin keyfî yönetimine girmek gerekse adalet değerlerinden sapma sonucunda suçun özelliğine değil de suçlunun ya da zanlının kimlik, inanç ve yaşam biçimine göre karar vermeye kalkışarak, kokuşmuş zihniyetleri ile tuzu dahi kokuşturduklarına şahit olabiliriz adalet simsarlarının,

Adalet bir yerden eder ise göç /
Nefisler vicdandan alır imiş öç / Düşerken çamura hukuk denen taç /
Zulmüm lağıma akana yazık!

Bilinçli ya da bilinçsiz, evlilik veya evlilik dışı yollarla bir araya gelişlerle, birlikte yaşama şekilleriyle oluşmaktadır toplumlar, milletler ve ülkeler. Doğal olarak, iki kişinin birlikte yaşamaya başlamasıyla da yetki ve sorumluluk alanları dolayısıyla fiziki ve duygusal kurallar oluşur. Genel anlamda fitri olarak var olan bu genel geçer kurallar inanç yönüyle bir düzen ve insicam kazandırılmadığı yani adalet ve liyakat ilkeleri hayata geçirilmediği takdirde nefisler, egolar baskınlaşmaya, giderek de sürdürüşme ve çatışma alanına dönüşmeye başlar birlikte yaşam alanları olan evler/yuvalar.

Böylesi serseri bir akışta arzu, sevgi, ilgi, yeni neslin hayata hazırlanması, yeme içme, giyim, kuşam vs. ihtiyaçlar ile ilgili dengelerin bozulduğu, taşkınlıkların, mahrumiyetlerin, saygısız ve hoyrat çıkışların ayyuka çıktığı bir kargaşaya kurban verilebilir hayatlar ve doğal olarak da aileler ile birlikte milletlerin, ülkelelerin yani insanlığın geleceği/kaderi.

Sevgi olur zehirli bir sarmaşık /
Nesil aymazlığa edilir âşık / Mâzi ve istikbal karma karışık / Bu toprağa kan, ter dökene yazık!

Hülâsa-i Kalam sevgili yarenim; Rabbine, nefisine ve nesline karşı sorumluluk şuuru taşımayan, adalet ve liyakat değerlerinden mahrum fertlerden oluşan aileler, toplumlar ve bu toplumların meydana getirdiği oluşumlar, kurumlar, yönetimler, devletler dengesiz, doyumsuz ve huzursuz bir dünyanın inşasına malzeme olmaktan kurtulamazlar.

Emaneti, adaletin tecelli etmesi gereken güzergahta taşımak

Şüphesiz ki emanet, insanların kalplerinin ta derinliklerine kök salıp yerleşti. Sonra Kur'an indi. Bu sayede insanlar Kur'an'dan ve sünnetten emaneti öğrendiler. Hadis-i Şerif

O mü'minler, kendilerine tevdi edilen her türlü emâneti korur ve verdikleri sözleri tastamam yerine getirirler. Mü'minin 8

Şüphesiz Allah size emânetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adâletle hükmetmenizi emrediyor. Böylece Allah size ne güzel öğüt veriyor! Doğrusu Allah her şeyi hakkıyla işiten, kemâliyle görendir. Nisa 58

İnsanın dünya üzerindeki varlık sebebi bütünüyle, Rabbinden aldığı Emaneti taşıyıp taşımama üzerinedir. İmtihan dünyası dediğimiz şeyin açıklaması tam da budur. Fert olarak

da, toplum olarak da aynı imtihan-dan sorumludur. Şüphesiz biz emâneti göklere, yere ve dağlara arz ettik de onlar onu yüklenmekten çekindiler ve onun sorumluluğunu yerine getirememekten korktular. Ne var ki, onu insan yükledi. Bunca kabiliyet ve nimetlerle donatıldığı halde yüklendiği emânetin hakkını veremeyen insan ne kadar zâlim, ne kadar câhildir. Ahzab 72

O halde insanın bunun dışında davranmasının, yani kendisine tevdi edilen emanete gereken özeni, ihtimamı göstermemesinin, hatta, emanete ihanet etmesinin nasıl bir açıklaması olabilir? Onu (insanı) kararlığa çağıran nidanın (kendi nefsi ve Şeytan), o nidanın sahibinin vadedtiği albeni ve cazibenin karşı konulamazlığı diyebilir miyiz?

Zulmete garkolmanın tehlikesi

onun da nefesine zulmetmesi şeklinde zuhur edebiliyor. Buraya saplanıp kalmanın, düştüğü durumdan kurtulmamanın ise bir açıklaması olabilir: Allahın kendisine lutfettiği mevcudiyet ve akıl bilgi gibi özellikli donanımları kendinden menkul bilmesi ve, ... andolsun ki, onların hepsine yaptıklarının hesabını sorarız." (Hicr Suresi) gibi ayetleri unutmaması. Ona yüklenen emanet yalnızca hakkıyla kul olmasıdır. Hakkıyla kul olmanın anlamı Allahın onu yarattığı orijinde sabit kalabilmesidir. Fıtrat denilen, yaratılışındaki orijinde. Emaneti pervasızca yüklenirken bulunduğu hal üzerinde. Rabbin kendisine tevdi ettiği şeyi taşıyabilecek özelliklere sahip olma hali. Ehliyet sahibi olma durumu. Kendisinin donatıldığı sayısız nimet ve bundan dolayı sahip olduğu akletme, irade



sahibi olma ve hürriyet gibi başka varlıklara verilmemiş, insana has vasıfları taşıması, vermekte olduğu imtihanı onu mükellef ve ehliyet sahibi kılar. Dahası, insan bu emaneti hakkıyla yüklenebildiği ölçüde iyi insana has izzet, şeref gibi fitri özelliklerini korur.

İnsanın donatıldığı nimet ve verilen emanetler üzerindeki tasarruf hakkı ehliyetidir. İçinde bulunduğu hal ve vermekte olduğu imtihanın gidişatını ve sonucunu belirleyecek olan yetenek... Kendisinin yüklenmeyi kabul ettiği emaneti taşıyabilme direnci ve metaneti... Aldığı emaneti sahibine alınının aklıyla ve hakkıyla geri ödeme şartlarını haiz olma durumu... Kendisine bahşedilmiş olan akıl, irade ve seçme özgürlüğü gibi nimetler doğrultusunda, bahane üretemeyecek derecede yetkin ve mükellefiyet sahibi olma durumu.

Bir iş düşünelim... tevdi ettiğimiz kişide o işi yapabilecek özellikler arayacağımız bir iş, bir emanet. Bu emaneti verebileceğimiz, bir dünya dolusu mükellef ehliyet sahibi içerisinde bu işi layıkıyla yapabilecek, insanlar aramak zorundayız. İşin niteliğine göre, donanımlı liyakat sahipleri ararız. Liyakat İşte Rabbimizin bize bahsettiği hayatı insana has izzet ve şereften yoksun düşmeyeceğimiz biçimde sürdürmemiz ve verdiği emaneti hakkıyla taşıyıp, zamanı geldiğinde tertemiz teslim edebilmemiz için toplumsal bir düzen ve intizam gerekir. Bunun tesisi için liyakat sahibi, hakkı üstün tutmakta kararlı emir sahipleri gereklidir. Kendisine Emir Sahibi olması tevdi edilecek olanlarda, topluca Liyakat (layık olma, hak etme) diyeceğimiz bazı vasıflar ararız. Çünkü insan, kendisine bahşedilmiş olan bazı özellikler sebebiyle iyi ile kötüyü, çirkin ile güzeli, genel olarak bir konudaki iki karşıt durumu ayırdedebilecek durumdadır. Bu ehliyetti. Bu ehliyet ise Liyakat sahibi olan ile olmayanı ayırdetme yeteneğiydi. İşte Rabbimizin bize tevdi ettiği emanetin gereklerinden biri belki de en önemlilerinden biri budur. İş Liyakat sahiplerine yani ehline verme. Bu bizim için, taşıdığımız özellikler sebebiyle hem bir imkan hem de yükümlülüktür. Gerçekten Allah, size, emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman, adaletle hüküm

Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi adil davranmamaya itmesin. Adaletli olun; bu, Allah korkusuna daha çok yakışan (bir davranış) tır. Allah'a isyandan sakının. Allah yaptıklarınızı hakkıyla bilmektedir.
(Maide 8)

vermenizi emreder. Hakikaten Allah bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphe yok ki Allah, hükümlerinizi hakkıyla iştirici, emanete ait işlerinizi hakkıyla görücüdür. Nisa 58

Hakk'ı tesis etmenin hayatın her alanına hakim kılmanın yolu yüklediğimiz emanetin uygun metotlar takip etmek olduğu açıktır.

Hakk kelimesi Kur'an'da kelime anlamından başka, Vahiy, Risalet, İslam, Tevhid, Doğru-gerçek olan, öyle olduğu şüphe götürmeyen, Gereklilik, İhtiyaç, Mal, Nasip, Beyan, Zekat, Doğru haber, Batıl olmayan, Adalet gibi bir çok meselenin ifadesinde kullanılmasından, hayata geçirilirken, bu anlamlar ışığında, daha çok bir temayül olarak belirginleşir. Hakkı üstün tutmak, hakkını teslim etmek, hakkı gözetmek, hakkı ikame etmek, hakk ile batılı ayırdetmek gibi hayatın orta yerinde ve her an ihtiyaç olan durumlar sözkonusuyken olması gereken bundan başkası değildir. Emaneti sahibine ulaştırırken, Adaletin tecelli ettiği güzergahtan götürmenin gerekliliği Allahın üstümüzdeki hakkıdır.

Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi adil davranmamaya itmesin. Adaletli olun; bu, Allah korkusuna daha çok yakışan (bir davranış) tır. Allah'a isyandan sakının. Allah yaptıklarınızı hakkıyla bilmektedir. Maide 8

... Ve eğer hüküm verirsen, aralarında adaletle hükmet. Allah adil

olanları sever. Maide 42

Bu benzeri ayetler bizi hayata gönderiliş amacımız doğrultusunda bir teklifin sorumluluğuna getirmekle kalmıyor, aynı zamanda o yükümlülüğümüzü bize hatırlatıyor. Demek ki Adaleti talep etmenin de haricinde, Adaletin tesisi ile sorumluyuz. Şöyle ki; bu, toplumsal temayülde yerleşmiş, Adalet gecikmez, tez verilmeli, Geciken adalet, adalet değildir. Adalet mülkün temelidir. gibi vecze ve atasözüne dönüşmüş, kültüre yansımış. Ancak bunun hakikat boyutunun, gerektiği gibi farkında olmayışımız sözkonusudur. Hadis-i Şerif ile bire bir aynı olan yerleşmiş tespitlerin gerektiği gibi yürüyüp yürümediği sorulabilir.

Küfürle ayakta kalınabilir, ancak zulümle asla! Hadisi Adaletin İslam milleti için nasıl bir manaya geldiğini açıkça ifade etmektedir. Bu son noktaya gelmenin en önemli sebebi Emaneti yüklenirken verdiğimiz sözün unutulması olduğunu, onu taşıırken izlememiz gereken yolda gösterdiğimiz zaaflar ve bunun neticesinde doğan ihmaller zinciri olduğunu, Adaleti tesis etmedeki gevşekliğimiz ve zulme gösterdiğimiz rızanın bizi düşürdüğü zillet olduğunu içten içe hepimiz biliyoruz.

Bu kavramların ihdasında gözetmemiz gereken en önemli unsur, Bizim bunlardan Allah'a sorumlu olduğumuz bilincini kazanmak ve hayattta her yükümlü olduğumuz şeyin Kur'an ve Sünnete izafe edilmesi şartıdır.

Nefsin kuvvelerinin i'tidalinde adaletin tesisi

Kuvveî Natıkanın tefridi cehalettir. Kur'an'da münafık ve müşriklerin "bildikleri halde şuurunda olmama durumu" anlamında kullanılan "ümmi" kelimesine denk kabul edilebilir.

NEFSİN ÜÇ KUVVESİ:

KUVVEÎ NATIKA

KUVVEÎ ĞADABİYE

KUVVEÎ ŞEHEVİYE

İbn Miskeveyh; doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber, miladi 932 ile 952 yılları arasında Rey şehrinde doğduğu ve 1030 yılında ise İsfahan'da vefat ettiği kabul edilir. İbn Miskeveyh Felsefe, Tıp, Simya ilimlerinin yanında edebiyat ve tarih konusunda da ileri düzeyde bir ilme sahip olduğu malumdur. İbn Miskeveyh söz konusu bu ilimlerle ilgili kapsamlı ederler vermiştir. Tehzibu'l ahlak, Cavidan Hırad kitaplarını farsça yazmıştır. Bu bağlamda İbn Miskeveyh bir ahlak bilgini- filozof- olarak kabul edilebilir.

NEFS: Felsefi alanda "kimlik", "ben", "zat" anlamında kullanılan bütün ifade eden bir üst kimlik veya unvan olarak kabul edilebilir.

كُتِبَ رُبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةُ Rabbınız nefsin Rahmet'i yazdı, ayeti anlatmaya çalıştığımız manayı en güzel betimleyen işarettir. Allah'ın nefsi elbette O'nun zatı anlamındadır ve ayeti şu şekilde tercüme etmek mümkündür: Rabbınız kendisine Rahmet'i yazdı veya kendisine Rahmet'i vacib kıldı.

Bundan hareketle Nefs insanın bütünü temsil eden bir üst kimliktir; insanın nefsi veya nefsim dediğimizde onun bedeni, ruhu, duyguları, algıları, eylemleri, düşünceleri, davranışları, görüntüsü, bıraktığı iz, şekli, hatta gölgesi dahil büyük resmini ifaden eden temsiliyet ifadesi. "dev-

let" buna eşdeğer bir kelime kabul edilebilir.

İFRAT: Aşırılık, aşırıya kaçma, taşkınlık, ölçüsüzlük, fazlalık. İfrat ileriye dönük bir aşırılığı, had aşmayı ifade eder.

TEFRİT: İfratın aksi yani geriye doğru olan aşırılığı betimler. Her ikisi de aşırılık, had aşma olmakla birlikte biri geriye diğeri ise ileriye doğru işler.

İ'TİDAL: iki uç noktanın en uzak noktası. Daire veya çemberin orta noktası; her iki tarafa da en uzak olan yer, orta denmekle birlikte "denge" kelimesi bunu daha güzel ifade etmede daha uygun düşer. Zira İ'tidal kelimesinin kökü adalet-den-ge- kelimesinin kök harfleri olan عدل harflerinden oluşur. Adalet malum olduğu üzere bir şeyin dengede -i'tidalde- olma durumudur.

ŞEHVET: Her türlü istek ve arzuyu ifade eder. İnsanın şeylere karşı duyduğu arzuya denk gelir. İştah kelimesi de buradan türemiştir.

İbn Miskeveyh Tehzibu'l Ahlak kitabında kendisine kadar ulaşmış bilge ve âlimlerin üzerinde ittifak ettikleri insanî nefsin kuvveleri konusunda geniş açıklamalar yapar ve söz konusu kuvvelerin- bunlara yeti de denilebilir- esasta üç ana başlık altında toplandığına kanaat getirir. Bu kuvvelerin i'tidalini "fazilet" ve ifrat ve tefritlerini ise "rezalet" olarak tanımlar. Dolayısıyla "ahlak" bir yönüyle insanî faziletleri kesb ile rezaillerinden kaçınma şeklinde de tarif

edilebilir.

Şimdi bu kuvvelere biraz daha yakından bakmaya çalışalım:

KUVVEÎ NATIKA: İnsan için hayvan-ı natık -natık hayvan- denmiştir. Buradaki "hayvan" kelimesi canlı anlamında "hay" kelimesinden gelir. İnsanı diğer canlılardan ayıran en temel özelliği "natık" olmasıdır. Natık ise konuşma-nutuk- manasına gelmekle birlikte içinde düşünme eylemini zorunlu olarak barındırır; yani bir düşünmenin sonucunda meydana gelen eylemdir nutk; aksi laga loga olur, konuşma olmaz.

Nutk'un konusu ve bağlamı "bilgi"dir; yani bilme olayı. Bilme insan nefsinde ifrat, tefrit ve i'tidal olmak üzere üç şekilde veya üç halde karşılık bulur, yani ortaya çıkar.

Kuvveî Natıkanın tefridi cehalettir. Kur'an'da münafık ve müşriklerin "bildikleri halde şuurunda olma durumu" anlamında kullanılan "ümmi" kelimesine denk kabul edilebilir. Nitekim bir ayette onlardan bahsederken: Veyl olsun onlara ki; kitabı kendi elleriyle yazıp, sonra az bir değer karşılığında satmak için 'Bu Allah katındandır' diyenlere. Yuh olsun elleriyle yazdıklarından dolayı onlara; yuh olsun kazanmakta olduklarına. Bakara suresi, 79. Ayet.

Kuvveî natıkanın ifradı da cehalettir ancak buradaki cehalet bilgiçlik, ukalalık, üstünlük taslama manasındaki aşırılıktır. Daha çok da makam, servet, güç sahiplerinin başvurduğu bir davranış türüdür. Bu aşırı özgüven bilgi, erdem, cesaret ve benzeri faziletlerden değil, sahip ol-



dukları bu güç kaynaklarından ileri gelir; bunların konuşmaları boş tenekelerin çıkardığı ses gibidir.

Kuvveî natıkanın i'tidalı ise "Hikmet" olarak ortaya çıkar. Kaynağı doğru, hak bilgi olmakla birlikte ilahi bir lütuf olarak da görülmelidir. Bu sebeple her bilgin veya âlim hikmet sahibi olabiliyor. Bu sebeple Müslümanlar dualarına: "Ya Rabbi işlerimde bana hikmetli olmayı nasip et" ifadelerini de eklerler. Nitekim ayette şöyle buyrulur: Dilediğine hikmeti verir; kime de hikmet verilmiş ise ona bolca hayır vardır. Bunu ise ancak akıl sahipleri düşünürler" Bakara suresi, 269. Ayet.

KUVVEÎ ĞADABİYE: Bunu "öfke gücü" şeklinde tercüme edebiliriz. Öfke insan hayatındaki en temel kuvvelerden biridir. O bir nevi insandaki dinamodur. Hareket yani eylemlilik bu güç sayesinde gerçekleşir. İnsandaki ateş gücüdür.

Kuvveî ğadabiyenin tefridi, korkaklıktır. İnsanî nefsin cesarettен yoksunluğu da denilebilir. Ceban, yüreksiz, ödleğ gibi eş anlamlıları bulunur.

Kuvveî ğadabiyenin ifradı ise her türlü taşkınlıktır. Haddini aşma, şiddet, tahrib kelimelerine karşılık gelir. İfratta yakıp yıkmaya, terör yapma gibi duyguların karşılığı olmak üzere aşırı zarar verme söz konusudur. İfrat sonuça "zulüm" rezailini doğurur.

Kuvveî ğadabiyenin i'tidalı ise Şecaattır. Şecaat gücü ve imkânı yerinde, zamanında ve uygun bir şekilde kullanmadır. Bunu yapanlar cesur, yürekli, yiğit, bahadır, kahraman olarak tesmiye edilir.

KUVVEÎ ŞEHEVİYE: Şehvet bir şeye karşı insanın sahip olma, elde etme gücünü temsil eder. İnsanın Mülk edinme, iktidar sahibi olma gücüdür aynı zamanda. Kur'an'da şöyle ifade edilir bu güç: "Kadınlara,

oğullara, kantar kantar yığılmış altın ve gümüşe, salma güzel atlara, hayvanlara ve ekinlere duyulan tutkulu şehvet insanlara 'süslü ve çekici' kılındı. Bunlar, dünya hayatının mehtadır. Asıl varılacak güzel yer Allah katındadır."

Kuvveî şehviyenin tefridi iştahsızlıktır. Hiçbir şeye karşı arzu duymama hali, iktidarsızlık durumu.

Kuvveî şehviyenin ifradı ise aşırı arzu anlamında obezlik, iffetsizlik olarak betimlenebilir. Arzuların tatmini anlamında hiçbir sınır tanımama olarak da ifade edilebilir. Razilde hiçbir sınır tanımama ruh hali veya hastalığı.

Kuvveî şehviyenin i'tidalı ise iffettir. İffet عفف kök harflerinden türemiştir. İffetli olmak her türlü arzu ve isteği meşru, dengeli ve uygun bir ölçüde karşılama durumudur.

Bu üç kuvvenin her birinin i'tidalı yani Hikmet, Şecaat ve İffet bir insanda fazilet, İfrat ve tefritleri ise razail olarak teberruz eder. Çevremizde müşahade ettiğimiz insanların erdemli mi yoksa rezil mi olduklarına ancak bu özellikleri dolayısıyla karar verebiliriz.

Söz konusu bu üç kuvvenin i'tidalleri yani Hikmet, Şecaat ve İffet bir insanda cem olunmuş haline ise "Adalet" der İbn Miskeveyh. Kişinin adaleti bu özelliklerin hepsine sahip olup olmamasıyla ilgilidir. Bunlardan biri veya ikisi olmadığında onun adaletinden bahsedilemez. Mesela; kişi cesur ve iffetli olmakla birlikte hikmetten yoksun ise veya hikmet ve iffet sahibi ama şecaat yoksa veya şecaat ve hikmet sahibi ancak iffetsiz ise bu kişinin adaletinden bahsedilemez. Bu manada adalet bilginin konusu değil, nefsin kuvvelerinin i'tidalinin konusudur; duyguları dengede tutabilme yeteneği de denilebilir.

Sonuç olarak, bu tezden hareketle, önce kendimiz olmak üzere kimlerle beraber olduğumuz veya kimi takip peşinde yürüdüğümüz anlamında bir ölçüye sahip olabiliriz; bu ölçü hem dünya ve hem de ahiret hayatımızı direk etkiler. Yaşam bir tercihler bütünü olduğuna göre tercihimizi adalet yönünde yapmak insan kalmak isteyişimizi de kararı olacaktır.

Modernizmin hastalığı; adaletsizlik ve liyakatsizlik

Adalet ve liyakat, toplumların temel taşlarıdır. Adalet, hak edene hak ettiğini veren, eşitlik ve doğruluk üzerine kurulu bir düzen sunar. Liyakat ise yetkinlik ve başarıyı ödüllendirir, kişinin çabasına ve becerisine değer verir. Bu iki kavram birleştiğinde, ne kayırmacılık ne de haksızlık barınabilir; herkesin hak ettiği yere geldiği bir sistem doğar. Adalet olmadan liyakat kör, liyakat olmadan adalet eksik kalır. İkisi el ele yürüdüğünde, güven ve huzur toplumu kuşatır. İnsanların birbirine güvendiği, birbirine karşı güvensizliğin olmadığı bir toplum oluşur.

İnsanoğlunun binlerce yıllık tecrübesi bunu gösteren binlerce örnekle doludur. Tarihin eski zamanlarında da bu durumun zedelendiği dönemler elbette yaşanmıştır. Fakat son 200 yıldaki adaletsizliğin ve siyasi hırsların insanlığı bu denli bir girdap gibi içine çektiği bir dönem dünya tarihinde görülmemiştir.

Özellikle 19. Yüzyıl Aydınlanma Felsefesi ile kendini gösteren ve sahte bir özgürlük anlayışına dayalı ulus devlet yapıları bugün gelinen noktada tüm dünyayı adaletsizliğin ve bununla bağlı olarak da, ehil olmayan, insanlıktan nasibini almamış liyakatsiz yöneticilere mahkum hale getirmiştir. Dünya üzerinde çok az yönetici veya siyasetçi kendi toplumunun veya insanlığın çıkarını düşünür haldedir. Geride kalan çok büyük bir kesim kendi ikbal arzusu, siyasi çıkarları ve maddi çıkar beklentilerinin esiri bir vaziyette ne adaleti ne de liyakatlı yönetim anlayışını düşünebilecek durumda değildir.

Bunun en bariz göstergesi de, Gazze’de yaşanan soykırıma karşı gösterilen tepkisizlik olmuştur. Normal şartlarda adaletli bir idarecinin veya vicdan sahibi bir siyasetçinin, bürokratin tepki göstereceği dünyayı ayağa kaldıracağı “soykırım” suçuna karşı sessiz ve adeta diller “lal” ol-

muştur. Bu zavallı insanlar, kendilerini idareci zanneden muhterisler, alenen ve dünya insanlığının gözünün içine baka baka soykırım suçları işlenirken seslerini çıkaramaz, şahsi ve siyasi çıkarlarının peşine düşen insanlar durumuna düşmüşlerdir. Ve ne hazindir ki bu suça sessiz kalarak ortak olanların büyük çoğunluğu da adı Müslüman olan ama aslında sözde Müslüman ülkelerin oluşturduğu uluslar olduğunu görmek ayrı bir üzüntü vericidir.

Oysa Cenab-ı Hak Nisa Suresi 135. Ayeti kerimede açık ve net bir şekilde şöyle buyuruyor:

“Ey iman edenler! Sizin, ebeveyninizin veya yakın akrabalarınızın aleyhine dahi olsa Allah için adaleti ayakta tutan (adil) şahitler olun. (Şahitlik yaptığınız) zengin ya da fakir olursa (zenginlik ve fakirliğe göre değerlendirmeyin.) (Şahitlik yaparken) Allahın hakkını gözetmeniz daha evladır. Hevaya tabi olup adaletsizlik yapmayın. Şayet lafı ağzınızda geveler ya da (adaletten) yüz çevirirseniz şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.”

Yani dünyadaki adaletsizliğe karşı duracak olan Müslüman idarecilerin hemen hemen tamamı bizzat kendileri adaletsizlik kaynağı olmuşlardır. Demokrasi, insan hakları ve özgürlük adı altında süslü cümlelerle tüm dünya insanlığına yutturulan safsata dolmalarını maalesef Müslüman idarecilerin tamamı yemiştir. Bu süslü cümleler, Amerika’da, Kızılderililere ve zencilere karşı soykırımlar yaşanırken bir işe yaramadı. Çiçek hastalığı yayan güya yardım adı altında dağıtılan bantaniyeler milyonlarca kızılderilinin sonu oldu. Bu cicili bicili cümleler Avrupalılar Afrika’yı sömürüp açlığa ve susuzluğa mahkum ederken bir işe yaramadı.

Sosyalist ve komünist manifesto ortaya koyarak dünyaya adalet getireceğini söyleyen Lenin ve Stalin gibi

zalimler dünya tarihinin en zalim soykırımlarını, Orta Asya’da Türklere ve Müslüman azınlıklara karşı yaptılar. İki dünya savaşında Rus ordusu saflarında savaşan milyonlarca Orta Asya Türkü yitip gitti. Güney Amerika’da, Uzak doğuda, Hindistan’da İngilizlerin aşagılık uygulamalarını saymıyorum bile. Hindistan’da İngiliz kumaşlarının ve giysilerinin rağbet görmesi için on binlerce Hindu terzinin baş parmaklarının keserek bir daha terzilik yapamaz hale getirilmesi İngilizlerin zalimliğinin hangi boyutlara vardığını gösteren küçük bir örnektir. 20. Yüzyıl boyunca batılıların özgürlük, demokrasi ve insan hakları diyerek yaptıkları soykırımlar bir gün elbet, “Soykırım Müzeleri” ile insanlığın hafızasında yerini alacak. Çin’in Doğu Türkistan Müslümanlarına uyguladığı zulümlerde, başka başka kılıflara büründürülerek yapılmıyor mu?

Batılıların ve batılilar gibi hareket eden tüm zulüm ve soykırım şebekelerinin ortak noktası; adalet anlayışlarını tamamen yitirmiş olmalarıdır. Bugün batı uygarlığının insanlığa vereceği adalet adına hiçbir şey yoktur. Bunun yanında batılıların bu adaletsiz anlayışını sürdüren ne Çin’in ne de Rusya’nın mevcut yapıları ile dünya insanlığına verebilecekleri “adalet” adına hiçbir şeyleri yoktur.

Oysa büyük “İslam Medeniyeti” üzerine kurulduğu Tevhid ve gerçek özgürlük anlayışı ile öncelikle Allah dışındaki bütün ilahları reddederek işe başlar. Ardından kula kulluğu reddeden ve Allah’tan başkasına boyun eğmeme üzerine kurulu özgürlük anlayışı ile insanoğluna gerçek özgürlüğün kapılarını sonuna kadar açar. İslam Medeniyetinin diğer önemli esasları, İlmi olma yönü, özgünlük özelliği, yerel değerleri reddetmeden evrensellikte buluşma anlayışı insanlık için başlı başına büyük değerlerdir.

Tarihi tek düze devam eden bir süreç olarak kabul etmek doğru değildir. Tarihin her döneminde olduğu gibi inişler ve çıkışların yaşanması gayet doğaldır. Önemli olan bir medeniyetin üzerine bina edildiği ilkelerin ortaya konulmasıdır.

İslam Medeniyetinin insanlığa örnek olan bu anlayışları yüzyıllar boyu Müslüman idarecilerin rehberi olmuştur. Hz. Muhammed (s.a.v.) Döneminden itibaren İslam devletinin kurumsallaşması başlamış; İslam tarihinin ilerleyen dönemlerinde bu kurumsallaşma gelişerek devam etmiştir. Peygamber Efendimizin vefatından hemen önce Veda Haccı sırasında irade buyurduğu “Veda Hutbesi” insanlık için başlı başına insanlık tarihinin ilk “İnsan Hakları Beyannamesi” olmuştur.

İşte İslam Medeniyetinin diğer toplumlardan ayırıcı yönü burada ortaya çıkmıştır. Farklı zamanlarda farklı krizler yaşansa da İslam devletinin bu kurumlarının oluşmasında ve işleyişinde Kur'an ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) uygulamaları belirleyici olmuştur. Ve devletin oluşmasında da; “Emanet, Adalet, Liyakat, İstişare, Meşruiyet” gibi kavramlar yine ön planda olan kavramlar olmuştur. Müslüman idareciler devlet idaresinde bu hususlara azami dikkat etmeye özen göstermişlerdir. Elbette yanlış ve hatalı davranışlar içerisinde olanlar olmuştur. Tarihi tek düze devam eden bir süreç olarak kabul etmek doğru değildir. Tarihin her döneminde olduğu gibi inişler ve çıkışların yaşanması gayet doğaldır. Önemli olan bir medeniyetin üzerine bina edildiği ilkelerin ortaya konulmasıdır.

İşte batı uygarlığı bu temel insani değerlerden, temel adalet değerlerinden yoksundur ve hiçbir zaman da olmamıştır. Sadece göz boyama taktikleri ile 200 yıldır insanlık büyük bir zulüm cenderesi içerisinde bırakılmış bunun da en büyük faturasını iki dünya savaşında can veren milyonlarca masum insan ödemiştir. İslam Medeniyetinin dünyaya hakim olduğu klasik dönemlerde insanlığın bu derece aşağılandığı, yok sayıldığı bir dönem yaşanmamıştır. Kudüs'ü fetheden Hz. Ömer ve ardından Selahaddin Eyyubi ve Yavuz Sultan Selim buranın tüm dinlerin ortak mekanı

haline getiren emirnameler yayınlamışlardır.

Tarihin her döneminde olduğu gibi İslam Medeniyetinin hakim olduğu klasik çağlarda bu ilkelere uyulmasına özen gösterilmiş ve bunun takipçisi de alimler, zahidler ve salih kimseler olmuştur. Bu insanlar, Müslüman halk kitlelerini yönlendiren, destekleyen ve samimi olarak yanlarında duran mütevazı ve içten tavırları ile İslam toplumlarının güvencesi olmuşlardır. Elbette bu insanları bu derece ön plana çıkaran husus, toplumdaki adalet anlayışları ve liyakate dayanan uygulamaları olmuştur. Belirli dönemlerde yaşanan sıkıntılı süreçler ise, bu işlerin içinde bulunan şahısların şahsi yanlışları ve çıkarlarının peşinde koşmalarından kaynaklanan bireysel haksızlık ve zulümlerdir.

İslam Medeniyeti ve batı uygarlığı arasındaki en büyük fark da burada ortaya çıkar. Birisi adaleti esas alan, insanlar arasında bir görev verilecekse liyakat yönünden daha uygun olanın esas alındığı bir sistemi öngörürken. Batı uygarlığında esas olan adalet değil, batılı beyaz adamın çıkarlarıdır. Bu bazen şahsi çıkarlar olurken bazen toplum çıkarlarının haksızlık derecesinde uygulanması olarak ortaya çıkmıştır.

Bugün katil ve işgalci İsrail'in işlediği soykırım suçlarının görmezden gelinmesini tesadüf olarak görmek aptallık olur. Bu durum batılı idarecilerin genlerine işlemiş bir gelecektir. Binlerce örneğinin yaşandığı soykırımlardan sadece birisidir. Batı uygarlığı bu pis geleneğini bırakabilecek bir durumda değildir. Bu yüzden de batının içindeki vicdan sahibi insanlar bu anlayışa isyan edip baş kaldırıyor. Bu başkaldırıyı yaşayarak görüyoruz. İslam dünyasında bile bir hareket yokken, batılı ülkelerin sokakları “Gazze soykırımı” için ayakta.

Müslümanlar bu fırsatı iyi değerlendirmeli. Dünyanın artık bu ada-

letsizliklere tahammülünün kalmadığını haykırmalıdır. Kendilerinden başlamak üzere, bir adalet arayışı başta Müslümanlar olmak üzere tüm insanlık için artık ertelenemez bir gereklilik haline gelmiştir. Batı uygarlığının bugünlerde yeniden uygulamaya çalıştığı, geçmişin yani 19. Yüzyılın sömürgecilik ve emperyalist politikaları o gün nasıl felaket getirdiyse, bugün de insanlık için felaket olur. Oraya buraya hesapsız ve kitapsız bir şekilde çökme anlayışına dayalı “Orman Kanunlarına” insanlığın tahammülü kalmamıştır ve bunu önlemenin yolunun da maalesef güçten geçtiğini, Orman Kanunu uygulayan kim olursa olsun karşısına gülle değil anlayacağı dille çıkmak gerektiğini insanlık pek yakında fark edecek ve Orman Kanunu uygulayanların başına tersinden Orman Kanunu uygulandığını hep birlikte göreceğiz İnşallah. Son 200 yılın adaletsizliklerini anlatmak için ciltler dolusu kitap ve yüzlerce soykırım müzesi kurulması gerekir. Önümüzdeki on yıllarda da dünya bu hesaplaşmayı yaşayacak elbette. Bütün bu hesaplaşmaları yaşayarak göreceğiz.

Dünya üzerinde adalet ve liyakate dayalı bir sistemin mümkün olduğunu Yüce Allah Peygamberleri vasıtasıyla zaman zaman hatırlatmıştır. Bir daha yeryüzüne Peygamber gelmeyecek fakat peygamber makamlarını dolduran, peygamber yüzlü insanlar elbette çıkacaktır. Gazze bu “sahabe” ve “peygamber” ruhlu insanların bu çağda da yaşadıklarını gösteren canlı şahitlerle doludur. Bu yüzden yazıyı bu dua ile bitirmek istiyorum. Cenab-ı Hak'tan duamız, “Alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste” atasözünün gerçekleştirme görevini bizlere de nasip etmesidir. Yeryüzündeki adaletsizlik, haksızlık ve zulümlerle mücadele gücünü ve iradesini gösterebilen insanlara selam olsun. Vesselam.

Emanet, Ehliyet ve Adalet

"Sizden önceki insanların helâk olmalarının sebebi, aralarında ileri gelen (zengin) kimseler hırsızlık yapınca suçun cezasını vermeyip zayıf (ve fakir) kimseler hırsızlık yapınca ceza uygulamalarıdır. Bu canı bu tende tutan (Allah)a yemin ederim ki Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapsa, onun da elini keserdim!"

İslam, bireysel ve toplumsal hayatın her alanını kuşatan prensipler bütünüdür. Bu prensiplerin temelinde ise insan onurunu korumak, huzurlu ve adil bir toplum inşa etmek yatar. Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in sünneti, bu hedeflere ulaşmak için yol gösterici nitelikteki hüküm ve tavsiyelerle doludur. Yukarıda zikredilen ayet ve hadisler de İslam'ın önemle vurguladığı üç temel kavram olan emanet, ehliyet ve adaletin toplumsal düzen ve bireysel sorumluluk açısından taşıdığı hayati önemi açıkça ortaya koymaktadır. Bu makalede, söz konusu ayet ve hadisler ışığında bu üç kavramın derinlemesine anlamları ve birbirleriyle olan sıkı ilişkileri incelenecektir.

İlk olarak ele almamız gereken kavram adalettir. Zira **"Allah'ın hadlerini (kanunî cezaları, size) yakın olan ve uzak olan herkese uygulayın. Sakın hiçbir kınayanın kınaması sizi Allah(ın hükmünü uygulama) hususunda alıkoymasın!"**¹ buyuran Efendimiz (sav.), adaletin tesis edilmemesinin ve kayırmacı tutumların geçmiş toplulukların helak olmasına neden olduğunu açıkça belirtmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.), **"Sizden önceki insanların helâk olmaları-**

nın sebebi, aralarında ileri gelen (zengin) kimseler hırsızlık yapınca suçun cezasını vermeyip zayıf (ve fakir) kimseler hırsızlık yapınca ceza uygulamalarıdır"² buyurarak, hukukun üstünlüğünün zedelendiği, güç ve statü sahibi kişilerin ayrıcalıklı muamele gördüğü toplumların kaçınılmaz olarak yıkıma sürükleneneğini ifade etmektedir. Bu hadis, adaletin sadece bir erdem olmanın ötesinde, toplumsal varoluşun ve devamlılığın temel şartı olduğunu göstermektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu sözleri, adaletin evrensel ve tavizsiz bir ilke olduğunu vurgulamaktadır. "Bu canı bu tende tutan (Allah)a yemin ederim ki Muhammed'in kızı Fâtıma hırsızlık yapsa, onun da elini keserdim!" ifadesi, adaletin kişisel yakınlıklar, soy-sop veya sosyal statü gibi hiçbir faktörden etkilenmemesi gerektiğini en çarpıcı şekilde ortaya koymaktadır. Hukuk önünde herkesin eşit olması, adaletin tesisinin olmazsa olmaz koşuludur. Aksi takdirde, toplumda güvensizlik, kin ve nefret tohumları ekilir, sosyal barış ve huzur zedelenir.

Diğer bir şerif ise adaletin uygulanmasında gösterilmesi gereken kararlılığı ve cesareti vurgulamaktadır: **"Allah'ın hadlerini (kanunî cezaları, size) yakın olan ve uzak olan herkese uygulayın. Sakın hiçbir**

kınayanın kınaması sizi Allah(ın hükmünü uygulama) hususunda alıkoymasın!"³ Bu ifade, adaletin tecelli etmesi için her türlü baskıya, eleştiriye ve muhalefete karşı direnç gösterilmesi gerektiğini belirtmektedir. Adaleti tesis etmekle görevli olanlar, akrabalık bağları, dostluk ilişkileri veya toplumsal tepkiler gibi hiçbir dünyevi kaygıyı Allah'ın hükümlerinin önüne geçirmemelidir. Aksi takdirde, adalet mekanizması işlemez hale gelir ve toplumda anarşi ve kaos hakim olur.

Bu hadisler, günümüz toplumları için de önemli dersler içermektedir. Hukukun üstünlüğünün sağlanması, yasalar önünde herkesin eşit muamele görmesi, yargı süreçlerinin adil ve şeffaf bir şekilde yürütülmesi, yöneticilerin ve kamu görevlilerinin hesap verebilir olması, adil bir toplumsal düzenin temelini oluşturmaktadır. Aksi takdirde, yolsuzluk, kayırmacılık ve hukuksuzluk gibi sorunlar baş gösterir ve toplumsal güven sarsılır.

İkinci temel kavram olan emanet, İslam'ın birey ve toplum hayatında büyük önem verdiği ahlaki bir ilkedir. Emanet kelimesi, geniş bir anlam yelpazesine sahip olup, Allah'ın insana bahsettiği akıl, irade, yetenek gibi nimetlerden tutun da, maddi ve manevi her türlü sorumluluğu, görevi ve güveni kapsamaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de emanetin ko-

1) İbn Mâce, Hudûd, 3

2) Müslim, Hudûd, 9

3) İbn Mâce, Hudûd, 3



runması ve ehil olanlara teslim edilmesi emredilmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) de birçok hadisinde emanetin önemine dikkat çekmiş ve emanete ihanetin münafıklık alametlerinden biri olduğunu belirtmiştir. Yukarıda zikredilen üçüncü hadis-i şerif de emanetin zayi olmasının kıyamet alametlerinden olduğunu ifade ederek, bu kavramın ne kadar hayati bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Hadiste geçen “Emanet zayi edildiği vakit kıyameti bekle!” ifadesi, emanetin değerinin yitirildiği, sorumluluk bilincinin azaldığı, dürüstlüğü kaybolduğu ve güvenin sarsıldığı bir toplumun kaçınılmaz olarak bir çöküş sürecine gireceğini işaret etmektedir. Bedevinin “Emanetin zayi edilmesi nasıl olur yâ Resûlallah?” sorusuna Hz. Peygamber (s.a.v.)’in verdiği “Yönetim, ehli olmayan kimseye verildiğinde kıyameti bekle” cevabı ise emanetin en önemli tezahürlerinden birinin yönetim ve sorumluluk makamları olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Yönetim, toplumun ortak menfaatlerini koruma, kaynakları adil bir şekilde dağıtma, huzur ve güvenliği sağlama gibi ağır bir sorumluluk gerektirir. Bu sorumluluğun ehil olma-

yan, liyakatsiz, dürüstlükten uzak kişilere verilmesi, emanetin en büyük şekilde zayi edilmesi anlamına gelir. Böyle bir durumda, kamu kaynakları kötüye kullanılır, adaletsizlik yaygınlaşır, toplumsal kutuplaşma artar ve sonuç olarak toplum felakete sürüklenir.

Emanet kavramı sadece yönetimle sınırlı değildir. Her birey, üstlendiği her türlü görev ve sorumlulukta emanet bilinciyle hareket etmek zorundadır. Bir işçi işini en iyi şekilde yapmakla, bir esnaf müşterisine dürüst davranmakla, bir öğretmen öğrencilerini en iyi şekilde eğitmekle, bir doktor hastalarına şefkatle yaklaşmakla emaneti yerine getirmiş olur. Aile içinde, komşuluk ilişkilerinde, sosyal hayatta kısacası hayatın her alanında emanet bilinciyle hareket etmek, bireysel ve toplumsal huzurun temelini oluşturur.

Emanetin doğru bir şekilde yerine getirilebilmesi için ehliyet, yani işin uzmanı olmak, o görevi layıkıyla yerine getirebilecek bilgi, beceri ve tecrübeye sahip olmak gereklidir. Yukarıdaki hadis-i şerifte de açıkça belirtildiği gibi, yönetim gibi önemli bir emanetin ehil olmayan kişilere verilmesi, toplumsal felaketlerin başlıca nedenlerinden biridir.

“Şüphesiz Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adaletle hükmetmenizi emrediyor. Böylece Allah size ne güzel öğüt veriyor! Doğrusu Allah her şeyi hakkıyla işiten, kemaliyle görendir.”⁴ Bu ayet, hem emanetlerin ehil olanlara verilmesinin hem de hüküm verirken adaletle davranılmasının Allah’ın bir emri olduğunu açıkça ifade etmektedir.

Burada, sadece maddi emanetleri değil, aynı zamanda her türlü sorumluluğu, görevi, yetkiyi ve bilgiyi ehil olan, layık olan kişilere teslim etmeyi kapsar. Bir göreve atama yapılırken, bir sorumluluk tevdi edilirken, bir sır paylaşılırken veya herhangi bir konuda yetki verilirken, o işi en iyi şekilde yapabilecek, emanete sahip çıkabilecek kişilerin seçilmesi emredilmektedir. Aksi takdirde, emanete ihanet edilmiş olunur ve adaletsizlik ortaya çıkar.

İnsanlar arasında herhangi bir anlaşmazlık, ihtilaf veya yargılama sözü konusu olduğunda, hiçbir ayırım gözetmeksizin, hakkaniyetle ve adaletle karar verilmesini emreder. Bu, sadece mahkemelerde verilen kararları değil, aynı zamanda günlük hayatta-

4) Nisa Suresi 58

ki her türlü ilişkide, sözleşmede ve muamelede adil olmayı içerir. Kişisel çıkarlar, yakınlıklar veya herhangi bir önyargı adaletin önüne geçmemelidir.

“Emanet” kavramının geniş bir yelpazesini kapsar. Klasik tefsirlerde bu kavram, maddi emanetlerden dini sorumluluklara, yönetim görevlerinden ilmi bilgilere kadar pek çok farklı anlamı içermektedir. “Ehl” kelimesi ise, bu emaneti taşıyabilecek liyakate, bilgiye, dürüstlüğe ve yeteneğe sahip kişileri ifade eder. Bu emir, görevlendirmelerde ve sorumluluk tevdiinde ehliyet ve liyakatin temel ölçüt olması gerektiğini vurgular.

Adaletle hükmetme emri ise, her türlü yargılama, karar verme ve anlaşmazlık çözme süreçlerinde adaletin mutlak bir ilke olarak gözetilmesini emreder. “Adl” kavramı, hakkaniyet, eşitlik, denge ve tarafsızlık gibi anlamları içerir. Bu emir, yöneticilerin, hakimlerin ve hatta bireylerin günlük ilişkilerinde adil davranmalarının önemini vurgular.

Ehliyet sadece bilgi ve beceri sahibi olmakla sınırlı değildir. Aynı zamanda dürüstlük, adalet duygusu, sorumluluk bilinci ve ahlaki değerlere sahip olmayı da içerir. Bir görevi en iyi şekilde yapabilecek bilgiye sahip olmak yeterli değildir; aynı zaman-

da o bilgiyi doğru ve adil bir şekilde kullanacak karaktere de sahip olmak gereklidir.

Günümüz modern toplumlarında, uzmanlaşmanın ve profesyonelliğin önemi giderek artmaktadır. Her alanda, işin ehli olan, gerekli eğitim ve tecrübeye sahip kişilerin görevlendirilmesi, verimliliği artırmanın, kaliteyi yükseltmenin ve hataları en aza indirmenin temel şartıdır. Siyasi yönetimden ekonomik hayata, eğitimden sağlığa kadar her alanda ehliyet sahibi kişilerin sorumluluk üstlenmesi, toplumun genel refahı ve gelişimi için hayati öneme sahiptir.

Yukarıda ayrı ayrı ele aldığımız emanet, ehliyet ve adalet kavramları, aslında birbirleriyle sıkı bir şekilde bağlantılı ve birbirini tamamlayan unsurlardır. Adalet, emanetin doğru bir şekilde yerine getirilmesinin ve ehliyet sahibi kişilerin görevlendirilmesinin en önemli güvencesidir. Ehliyet ise emanetin hakkıyla yerine getirilmesi için vazgeçilmez bir şarttır. Emanet bilinci ise hem adaletin tesisinde hem de ehliyet sahibi kişilerin seçilmesinde temel bir motivasyon kaynağıdır.

İdeal bir toplum, bu üç temel ilkenin hayata geçirildiği bir toplumdur. Böyle bir toplumda, her birey üstlendiği sorumluluğun bilincindedir, dürüstlük ve güvenilirlik temel

değerlerdir. Yönetim ve diğer önemli görevler, liyakat ve ehliyet sahibi kişilere verilir. Hukukun üstünlüğü sağlanır, herkes yasalar önünde eşittir ve adalet mekanizması tarafsız ve etkin bir şekilde işler.

Ayet ve hadislerde vurgulanan bu ilkeler, sadece geçmiş toplumlar için değil, günümüz modern toplumları için de geçerliliğini korumaktadır. Küreselleşen dünyada, karmaşık sorunlarla karşı karşıya kalan insanlık, huzurlu ve sürdürülebilir bir gelecek inşa etmek için bu evrensel değerlere her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır.

Sonuç olarak, yukarıda zikredilen ayet ve hadisler, emanet, ehliyet ve adalet kavramlarının İslam’ın temel ahlaki ve toplumsal prensipleri olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu üç kavramın bireysel ve toplumsal hayata hâkim olması, dürüstlüğün, güvenin, liyakatin ve hukukun üstünlüğünün tesis edilmesini sağlayacak, böylece adil, huzurlu ve müreffeh bir toplumun inşasına katkıda bulunacaktır. Bu nedenle, her Müslüman’ın bu ilkelere sıkı sıkıya sarılması ve hayatının her alanında bu değerleri yaşatması, hem bireysel kurtuluşu hem de toplumsal ilerleme için hayati bir sorumluluktur.



VİCDAN AZABI

Bütün yolların kavşağında, gözlerin içindeki
boşlukta adaletin sesini duyduk
gülümsedi, giderek uzaklaştı ve kayboldu,
bazen yangın bazen de bir suskunluktu

yangınların içinde bir yudum su için
beklerken layık olduğumuz kıyamette
kendi yolunda yürüdü zulüm hiç umursamadan
vicdan bir eksiklikti bir kayıp derin bir sükût
kalbinde insanoğlunun kirli hesapların yekünü

kimsenin sesi çıkmadı zincirlerin arasında
oysa hep çığlığını duyduk mazlumların
bir bebeğin gözlerinde gördük adaletin ölümünü
katliamları haber veren her akşamı
ebediyen kadar yaşadık utanmadan
yeryüzünü emziren bir cehennem gibi

İçi görünmez susan insanın elbet
kiminin yüreği kırılır suskun bir cesaretle
hakikati ararken arınır giderek isyanla
boğulur ve vicdan azabını yutkunur geceleri
kırgın üzgün ve gövdesiz yaralarla
Bir merhamet arar kalbiyle akli arasında.

Aynada bulur yerini her yansımanın kırık kalıntısı
kimse bilmez ona batan bıçağı hissetmeyi
kirli bir oyun sürer bizi bekleyen kıyamete kadar
muhabbet öderiz cürmümüzün bedelini
şeytani bir suskunluk içinde bekleyişin

İşte vicdan bunları bilmek,
ve bilerek susmak onun azabı